

Улица от Предел-макала в Благоевград, 2002

Благоевград

Ето какво разказва за себе си и за проблемите на ромите в Благоевград един от тях.

“В Благоевград има три ромски махали – “Предел”, “Старама” и “Новата”

Според статистиката, в трите махали живеят 12 000 души. Аз мисля, че в последното преброяване се подходи неправилно, защото там имаше въпросник, който се даваше на всеки един и на въпроса за религията много от хората благодарение на това, че са християнизирани се писаха християни. И по този начин част от ромите загубиха своята етническа принадлежност. Онези, които се записаха мюсюлмани, останаха в статистиката като роми. Голяма част от ромите са гости необразовани и там е другия проблем. Ако някой от махалата има осми клас, се счита за образован човек. Процентът на неграмотност е много висок – 80% нямат завършен осми клас. Тези, които не могат да четат и смятат са много по-малко. Ромите са много прихватливи хора, учат в движение и хора, които не са посещавали училище, знаят да четат и пишат. Тези, които се определят като айерлии, са по-образовани. Там могат да се срещнат хора със средно образование, гори и с висше.

Условията, при които живеят ромите, не могат да ги определят като много лоши, а са направо плачевни. Хубавите къщи се броят на пръсти. В трите махали има не повече от тридесет хубави къщи. Почти всички

семейства живеят в по една стая, даже и в съборетини. Ток има, но липсва водопроводна мрежа и канализация. Живеят непрекъснато около мястоиме. Има семейства, които живеят по 13-14 човека в една стая. При пребояването, което правих за себе си, имаше семейства с по осем деца, като най-голямото е на 18г., а най-малкото - на 6 месеца. Разчитат единствено на социална помощ. Защо? Защо, в Благоевград община редовно изплаща тези помощи, но те са крайно недостатъчни. Даже и на мен ми е трудно да проумея как се събират в една стая, защото моето семейство е четиричленно и сме в една стая и е много тясно. Може би 80% от семействата са многодетни и живеят при кошмарни условия. Децата са средно между 3 и 10 в семейство. Родителите са 38-40 годишни. Например, моята бабушка, тя е 71-ви набор, в момента е бременна с шесто дете. Според мен хората са полово непросветени. Не знаят да се пазят. Това е една от нашите идеи – да има семинари, които да запознават родите с половата култура. Родителите са неуки и не могат да проумеят проблема. Родителите не създават условие за добро бъдеще на децата си. Като всички родители, те обичат своите деца, но не проумяват много проблеми свързани с възпитанието им. Може би условията, може би обществото, може би държавата – всички имат вина за това положение. Ако един човек изпадне в беда, за това носи отговорност държавата. Не оправдавам глупостта или липсата на просвета, но условията за да оцелее една личност, елементарните – прехрана, здравеопазване липсват. Както носи вина и всеки човек ... Но за да успее да се справи с проблемите си, са му необходими възможности, коридор или пространство, за да може да реагира.

Традиция в махалата е да се чисти през празници, но се чистят основно къщите. Жените чистят всеки ден и много пъти. Колкото да общите пространства гори някой да поеме инициатива да се изчисти, няма условия. В Предел махала, поради това че е разположена на байр, всеки живее буквально на покрива на другия и ако някой изхвърля нещо, то той го изхвърля зад къщата на комшията си. В центъра на махалата има три – четири контейнера, които са препълнени и после всеки, който изхвърля боклук, го разпилва по площада и става един хаос, една смрад, предпоставки за болести.

Вода има единствено на площада. Онези, които живеят на високото, са принудени да носят ежедневно своята питейна вода. Положението е като след война. Тоалетни няма. Земята, върху която е махалата, е скала. Къщите са с единични щандари, паянтови основи. Много от тях са паднали. Хората живеят вън. И лете и зима. Скоро имаше един случай, когато се изпепели една къщичка с 4 деца, родителите живеят вън. Децата изгоряха. Печката вътре е била направена от боклукчийска кофа и запалила предметите.

Мизерията е предпоставка хората да не мислят, да стигат до крайности. Престъпност има в махалата. Всеки втори е потенциален престъпник. Говоря за кокошкарски истории. Има съдени хора за кражба на овца, за кражба на кокошка, за кражба на желязо.

Деветдесет процента от хората са на социални помощи. Работещите са предимно в комуналните услуги, а там заплатите са минимални. От общината за съжаление има много малко разбиране. Помощта от там е единствено като социални помощи. Друго няма и не е имало. Такива хора, които искат да помогнат, се срещат само от избори

*В Предел-махала
прането е основно
задължение на
жената*

на избори. Изват само когато имат нужда от гласове. По линия на евангелистката църква се извършват много по-вече благотворителни деяния, но за съжаление са само за членове на църквата.

Хубавите къщи са построени по време на комунизма със заеми и техните собственици в момента не живеят добре. Има отделни фамилии, които са преуспели – в търговия или бизнес. Във време на нужда махалата се сплотява. Когато се прави сватба близките се събират и подпомагат.

Площадът в Предел-махала

гат за тържеството – най-често с пари. Сватбата е най-важното нещо. За родителите е срамно, ако не направят сватба. Падам ниско в очите на останалите. Ако не сватба, поне трябва да се направи честито – при нас е „блага ракия“, или още му казват „кана“ – кафета. Събирам се в деня, който са определили за случая, гответе страни с музика, нареждат се маси най-често със сладки, безалкохолно и задължително кафе. Кафето се приготвя по специален начин – прави се с мляко. Един голем казан леблебия и мляко. На масата сядат само жени. Мъжете не сядат на масата, хорото не водят мъже. Срамно е един мъж да седне на такава маса. Алкохол дават също на жените. Ако родителите на младоженците са успели да напият жените, значи тър-

жеството е богато и успешно. Мъжете през това време пият отстани и гледат. Ако някой се напие и се хване на хорото, после го подиграват. Девствеността е голяма ценност. Изважда се на показ. Женят се много малки - 13-14 годишни, което е предпоставка за по-нататъшни проблеми. Не се купува булка. Подаръци се правят предимно в златни накити. Сега вече и печки, перални и т. н. Най-важен е кумът. При нас всеки близък трябва да гage повече. Ако другите дават по 10 лв., той трябва да гage 50-60 лв. Пиене носят само близките за помощ. Рожденни дни правят само по-богатите или този, който е обещал. Кръщенки се правеха често, докато имаше пари. Някога хората в махалата имаха пари. Наистина работеха. Има много хора в махалата, които миляят за комунизма...за равноправието. Демокрацията постави ромите в една задънена улица. Кризите върховата се изразяват най-силно при тази група. За да работете живота на ромите, трябва да влезете в гетата - там, където няма вода и канализация. Може би общината няма вина, че ромите в Благоевград живеят на такова географско място, но вярвам, че могат да се направят проекти за подобряване на битовите условия.

За да излезе махалата от това състояние, трябва да се обединят и да въртят общности - християни и мюсюлмани. Аз, въпреки че съм представител на една от тях, много искам да ги обединя. Ако успеем тези хора да ги предизвикаме към инициатива, ако ги научим да се саморазвиват, да се самоподпомагат, ще се решат много проблеми. Ромите иначе са много обединен народ - за добро или зло. Ако успеем да ги преизпитаме и образоваме, ще постигнем много добри резултати, отколкото да ги разделяме чрез вратата. В махалата в момента съществуват достатъчно много разделения - политически. Даже на Гергьовден махалата се раздели. В новата махала имаше една музика, а в Предел махала имаше друг празник. Иначе нашите хора обичат много празниците и Веселието. Използваме всеки повод, за да се веселим. Обичаме музиката и танците. В махалите има и групов разделение. Аирлийците се смятат за по-висшестоящи, наричат "пределците" чергари - низши, по-глупави, по-прости, победни. А те наистина са много бедни. Аз наричам "гето", Предел махала и Старата махала. "Новата" не я наричам "гето" - тя е предимно от големи къщи. Тя се намира до помощното училище, в близост до български къщи. Тези къщи създават условия за по-добър санитарен и социален живот. Пред тях обаче също стоят проблемите за работа и образование, въпреки че нямат проблема на Предел махала - да оцеляват. Раждаемостта тук също е контролирана. Образоването си казва думата. Имат пред себе си перспектива. Макар че коренните жители са от Старата махала. Тези които някога са имали къщи в Старата махала и са успели да вземат заем, са излезли от-

там, останали са само най -бедните.

Аз сам не можах да усетя кога точно, кога започнах да изпълнявам функциите на ходжа, защото от детска възраст посещавам всички събития в махалата - и тъжни, и радостни. Отначало редом с баща ми, после може би самите хора ме забелязаха, че усвоявам всичките молитви. После, в Македония се научих да чета на новотурски, който е въведен поради сложността на арабския език. По този начин успях да науча нещата, които са ми необходими. Беше ми лесно, тъй като моят майчин език е турски. Цялото ми семейство говори турски

то при

не е би-

но да

ислям-

ла, пос-

х о р а

kак се

Няма и

сграда,

мия, в

извър-

з и т е ,

т.н. . .

Б и к а т

Калъпене на тухли, 60-те години, Струмяни

език. Тъй като комунизма възможните спазват ските правила са забравиха прави това. определена като джакоято да се швят нама- Байрама и Хората ме само при ну-

жда, а иначе религията е пренебрегната в тяхното ежедневие. По повод на другите църкви - евангелистите, те навлязаха в махалата много, благодарение на това, че хората забравиха исляма. На тези, които приеха евангелизма, дедите им са спазвали всички мюсюлмански закони. Евангелистите в момента са много по-организирани, защото имат по-големи финансови възможности и успяват да се събират ежеседмично, на различни места - в различни домове на вярващи. По този начин намират място за сбирките си. В момента по-голямата част роми от трите махали са евангелисти, съботяни и петдесетници. Имат голяма външна подкрепа и по този начин дават възможност на хората, които намират утеша в бога, да се събират. От тях има много хора искрено вярващи, както има и лицемери. Виждам, че много хора от тях са се променили в добра насока.

Ходжата стои повече като авторитет, като личност. Аз съм на 30 години и петнадесет от тях съм ходжа. Реално аз сам започнах да изпълнявам религиозните обреди. На четринаесет - петнадесет години извърших самостоятелно първото си погребение.

Преди двадесет години сме имали отделно гробище, но то е разрушено и на негово място има блокове в жк "Еленово". В момен-

та в Благоевград са общи гробищата, без значение дали погребвания ще бъде циганин - мюсюлманин или циганин – християнин, погребват ги заедно с българи и евреи. Независимо, че обреда е съвсем различен, защото и религията е различна. Денят, в който покойника е в къщи, се изпълняват обредите. Опправят се молитви към Аллах. Масовата практика, за съжаление, е коренно различна от Вероучението и е силно повлияна от християнските традиции. Често ми се е случвало да ме обвиняват в грешки по-възрастни хора, които не познават исляма, но добре познават масовата практика. Може би има подражание в голяма доза. Успявам да ги убедя, но те не познават религията. За да я познават, те трябва да имат достъп до нея – да четат.

Ходжата е част от всеки един празник в махалата. Викат ме при всякакви случаи.

В махалата има няколко просяци. Има ги. Те са от Старата махала. Но има и много пришълци, които идват за няколко дни и просят. Просията не е организирана. Мотивът е мизерията.

Не оправдавам престъпленията в махалата, но не оправдавам и отношението на държавата към ромите. Те са също българи. Мога да ви заведа и в с. Огражден, където има страхови. Има германска проституция. Има болни от туберкулоза. Там ромите нямат нищо. Има случаи, когато майката кара 12 – 13 г. геме да проституира.

На старовремско време, нямаше книги като сега

Пена, р. 1914 г., Благоевградско

Баща ми е умрял, аз съм била малка. Не го помня. Ние оставаме с брат ми и майка ми самички. Аз бях малка, баща ми не го помня. Хубаво, ама майка ми, бог да я прости, тя вдовица – гледала тютюн. Мъкнала ме е по нивите. След това германците бяха тука. Хубаво ама един германец ходил там. Идвала един германец и иска да влезе вътре. Майка ми не го пуска. Германецът изкръсти вратата. Аз се скрих ног масата. Майка ми се качи на тавана, отгоре се качи, и брат ми отваря вратата и бяга да вика комшията, защото германецът се е качил отгоре. Идвала човека с фенера, свещта там, германецът се показва от там и бяга.

Ние имаме вуйчо в Брезница – на майка ми брат. Аз съм родена в Драготидан, Бобошевско, наше Софийско. Дойде вуйчо ми през това време. Закара ни, тука ни докара. Убеди ни и ни откара в Брезница –

Гара Пиринска - наша Брезница. И след това там живехме.

И след това изгледа ни майка ми. Така горе-долу изгледа ни. Пораснахме. Брат ми замина Войник. Майка ми се разболя, аз трябваше да я гледам. Умря, а аз за максират, къорава ще се оженя. Ожених се. Първият мъж ми беше от Симитли. Любов имахме с него. Докога, няма ни месец, ни с момите мома, ни с жените жена. Избяга той.

После ожених се тук, за Джемал. Вече с него криво-ляво пет десца, с Шана - пет си имам. Шана ми е Взето дете, Стойчо, Анчето, Личката, Демката. От там се дигнахме и отидохме в Оща̀ва да живеем. Ама той пиеше, много си пиеше той. Ама не се изпива ракията на света. Кара-вара, разболя се и го откараха в Сандински в диспансера - излекуваха го. Пуснаха го. Той няма да отиде направо дома, а направо на казана, на ракийката. Колко ще кара този човек, няма ни месец. Повтори го пак. Гледам го у нас един месец. Исках да го приемат - те не искам. "Нека га си е дома - казвала, - той ще оздравее", лъжат ме - няма места, това-онова. Не искам да кажат, че е болен и си е тръгнал да умира. Аз се дигна с магарето, откарам го долу на Кресна, на гарата. Хубаво ама таман стигнах там отгоре на руга, влака мина. Викам, що ще правя, на Стойчо по мене реве, малък е, 7 - 8 години. Отиде и той с мене. Що ще правя, се малки бях. Викам, сега няма що да го правя, ще го докарам тук, на Черниче, та с Демчо - "бог да го прости", на Сандински го откараме. И така направих, качих го аз на влака и го откарах на Сандински. Отиде Демчо - бог да го прости - помогна ми, защото аз сама не мога.

Дойдох си дома, в Оща̀ва. Вечерта, ама една дрямка ме е нападнала, пък десето - Демката - беше малък, на седем месеца. Джемал в Сандински го прегледаха и си го пуснаха с мене. Вика Джемал - "Сложи го до тебе, а аз ще варда десата - ти легни да спиш, ама вземи яж, защото не си яла." Лягам да спя аз, таман съм заспала, десето заплаква; той взема десето, слага го на земята и пада. Викам: "Джемал бе, Джемал", взех да плача - върнах го от умирачката.

Брат му работеше на гарата. Пратих хабер да му кажат да го юде и той в девет часа го юде, веднага го юде. Ядене носеше, нещо това-онова и вика: "Вземи, яж". А аз му викам, ама ще ядеш и ти. Брее, яде ли ми се. Аз гледам Джемал, не го бива, пред умирачка е. Викам на Зиадина, ще го откараме на Сандински.

Хванахме влака през нощта в три часа, откарахме го в Сандински. Зиадин ме откара у тях после. Те месо бяха готовили. Ядохме, а Джемката вика на брат му: "Зиадин, глъвата - вика - ще ми я изпечеш, ще ми я донесете в болницата. Като отиде снаха ти, ще я пратиш по нея глъвата."

Станах аз сутринта, а през вечерта сънувам сън. От тази къща, където беше колибката, пада един зид и пада. Пада това всичко и

остава празно място и памук съм прела на сън. Станах сутринта и казвам на сватята. Викам: "Свате, нещо сънувах един лош сън - Викам - не знам, Джемал може де е свръшил."

"Не бой се, свате, няма нищо - Вика - не бой се".

Взех да плача аз.. Зарадин Взема, зави главата за брат си и аз ще ига в болницата. Отидох на болница-та, бре Викам: "Джемал бе, Джемал бе" - няма го Джемал. По едно време пак го Викнах и той се показа на терасата. Викам: "Какво бе Джемал, какво стана с тебе?" А той ми Вика: "Биха ми една инжекция, нещо като че ли ми спадна дроба". И аз го гледам, корема му мака отекъл..., Викам: "Е, край, свърши тоя човек". Вика: "Ти ще си ходиш ли сега?" Викам: "Ще си ходя, ще мина през Цръниче и ще ига у нас, ще замеся хляб на децата и Веднага ще го яда".

Едно Време, като работехме, гаваха ни рента. Значи ако са гва вола - гве мерки жито ти дават. Вълна гаваха, сапун, олио, масло, всичко гаваха.

На моабет на площада в Предел-махала, 70-те години

Вика: "Ти, като си игеш на село, ще целунеш Личката три пъти от мене". Викам: "Ти няма да се косиш, аз сутринта пак ще игвам". "Иги - Вика - от Колето Вземи мед и вино и га го ядеш!" Викам: "Ще Взема и Вино, и мед - зайци имаха, около тридесет парчета зайци

имаха, кокошки имаха - аз ще взема
един заяк и ще го дойда. Утре съм тук".

Дойдох тук - спах там тази нощ
и сумрината заминах си с детето за
Ощаща.

Отидох си горе, пратих децата за
гръва. Взела съм лейката и стомната
и отивам за Вода. Стига ме един, бри-
гадир Мите. Вика: "Къде ти е Джемал?"
Викам: "Джемо е там долу, в Сандински
в болницата". Аз омесих хляб, изпра-
тих децата и сумринта ще тръгвам
към него. Правех сметка, че той може
да има борчове, та аз ще взема аванс
от тълъона, където работех. Защото
той като пиеше и не си правеше сме-
тка. Поне не ме тормозеше като пие,
защото какви има. Веднъж ме би..

Таман тръгнах за Вода, ето го и
Мехмед. Той Вика: "Пено, ще ти кажа не-
що". Викам: "Кажи Мемка". Ами Вика: "Да
ти кажа, че Джемо е починал". Това ка-
то ми каза, аз съм паднала на пътя, ако
не е била една жена, Стоянка, съм щяла
да се търколя в пропастта до пътя. До-
лу, ако съм паднала, нищо няма да е ос-
танало от мене, та по-хубаво да съм
паднала и там да съм умряла.

Станах, отидох си дома. Нали че-
го, сама жена с толкова деца! Как съм
го преживяла, не знам/плачех/. Децата легнаха. Демката бе-
ше на осем месеца. Децата Все там съм ги раждала, ама аз
много не седях, като родилка, защото гледах много тю-
тън - по 5-6 gekари тълъон съм гледала.

Ходех на работа по лозе, по лилави в Гара Пирин. Да
идеш в текезесето лозе да конаеш пеша и оттам пак пеша
си идвам, да изкарар парички.

И ето, посрещ нощ се чука на вратата. А аз чисто са-
ма с тия пет деца. Викам, кой ли иде са посрещ нощ. Имах
един братовчед, той иде и Вика: "Ти, братовчед, защо си за-
брадила тази забрадка?" Аз бях сложила черна забрадка. Той
все забрадката и я хвърли. "Ами нали Джемо е умрял". Вика:
"Къде бе, земя не е умрял, аз ходих на Сандински - Вика -

На концерт, 70-те години,
Блаевград

заръча нещо си казала ще отнесеш". Откъде му го даде този акъл? "Утре - Вика - аз ще ида с теб". Нейсе, Вече ще идем.

Сутринта станахме и той Вика: "Сега, братовчед, зетя, че е починал починал е, ами дай ще гледаме сега работата. Аз ще ида до Общината, да ти отпуснат нещо за погребението". И всичко отпуснаха от там: брашно, грехи, костюми, всичко, всичко. Братовчеда Вика: "Сега аз ще ида на рига да гокарам дръва". Отиде човека там, гокара. Трябваше да го гокараме от Сандански. Той там почина и точно врътят телефона в кметството, дали съм тръгнала за там. Тези съобщават, хубаво ама, имаше председател на текезесето, искаш в Ощаща да го закопаем. Викам ни. "Ние си имаме къде да си го погребеме, не може там. Никой си няма в Ощаща, ще си го вземем в Черниче.

И не дават братята му да го закопаем в Ощаща.

Нейсе, Вече тия тръгват и аз тръгнах. Дойдохме тука, него в Крупник откарахме.

Отидохме там, че ще гледаш, сънува ли, продумва ли. И пет деца съм откарала около него така. Едни гребни деца /плачещи/. На кой ще съм мила, на кой ще съм драга... На никой.

Хайде Вече поне го оправихме. Имах тълпичон в Ощаща, гледах шест декара. Дойде девер ми, бог да го прости, Есмил и етъръвата Дана. Дойдоха те, като хванаме, надиплихме тълпичона, та го предадохме.

Станах, дойдох си в Черниче. Хубаво ама, свекъра пияница. Къщичка си има тука. Той за пиече да прогада къщата за 100 лева. Е, сега аз с тия пет деца къде да ида. Брее, стария се напи, като кълчук. Хвана ме с тия 5 деца, изкара ме отвън, под стрехата... "Ти ми сина умори, ти това, ти онова". Ама тука беше Стоян милиционер. Той слуша, че децата плачат отвън, под стрехата. Дойде и Вика: "Какво правите тука?" Викам: "Стария ни изкара вън, каза че ще вземе къщата". "Така ли е работата?" "Така е". Влезе той вътре и Вика на стария: "Мемо, ти тази жена защото я изкарваш отвън, защо я изкарваш? Ти знаеш ли на тази жена какво ѝ е с тия 5 деца. Тя ли го е уморила, как не те е срам?" Тебе ще те изкарам отвън, а нея вътре. Как така за 100 лева къщата ще прогадеш? Тази жена къде ще иде?" Нейсе, влезнахме.

Работих към градината към мината. Хубаво, ама колко? Работих пет-шест месеца, сезонна е работата. Исках да ме преместят в сепарацията. Вместо мене да приемат, приеха Лина - на маникюра жената. Отидох там и какво, няма работа. А приеха нея на работа, макар че беше с едно дете, а аз с тия 5 деца, ще ги храня с какво - с камъни.

Като ме изкара и свекъра отвън, взех петте деца, та в Благое-

Вград, отидох при Партията. Децата гладни, вечерта са яли боб без хляб. Та мака съм страдала.../плаче/. Отидох там: "Добро утро". "Добро утро, седни, седни булче, седни, какво има? Кажи?" Викам: "Ето, до Властиите съм стигнала". "Защото бе?". "Вдовица съм останала с тия 5 деца дребни. Работех - викам - пет-шест месеца в градината към мината. Отидох да търся работа, не ми гадоха работа. Сложиха една жена, която е с едно дете, мъжа ѝ е маникьор, пък мене ме изгониха. Няма какво да ги храня тия деца. Снощи съм варила боб без хляб да ядат. Да ми gagат работа, аз тия деца да ги изгледам. Утрешния ден, три мъжки са, ще са на гръждавата от полза, и на мене. Аз ще ги изгледам, не съм къорава, не съм саката. Да ти кажа, мъжа ми беше пияница. Имахме една стаичка, свекъра я е продал на един друг за 100 лева. Аз отидох при кмета, той вика 300 лева да му върна. Така във работата".

Той най-напред взема телефона. Вика: "Кмета да се обади. Тази жена, вдовицата, идвала ли е да ѝ освободите къщата?" "Ами - вика - има да върща 300 лева". "Какво да върне? Къде има за 100 лева къща да се продава? Документи дал ли е тоя човек? Да вземете да освободите на жената къщата, защото ще ви уволня - вика - да го знаеш това".

От там връти телефона и вика:

- Дайте ми директора на мината. Това лице - вика - гойде ли е вчера при вас да търси работа?

- Да, идвам.
- Тази жена назначена ли е на работа?
- Назначена е.

- А-а, значи, понеже той е маникьор и жена му е назначена, пък е и с едно дете, а тази жена с пет деца, без мъж, къде да идзе! Как правите сметката вие а, ето децата при мене реват за хляб. Яли боб без хляб на това време нашо. Жената - вика - е тука и децата реват. Ти не я ли приемеш на работа, аз ще те уволня дисциплинарно, да знаеш ти, ще те уволня направо!

Хубаво, ама той вика: "Почекай малко, булче, аз сега ще идвам". Отиде и иде със 100 лева. Пари нямах хич. Така се и качих на влака. И ми вика човека: "Няма да ходиш ти там да търсиш работа, докато не пратят те човек, да те назначат на работа - вика - знаеш ли какво, ще идеш при социалните и ще кажеш, че аз те прашам там". Дигна се аз при една другарка и на нея разказвам всичко. Това ми е положението. И тя се обади на кмета. Направи го мат и маскара. От там се обади и на директора и го пума. Той вика:

- Работа няма.
- Как няма работа? Как си назначил тази жена с едно дете, а тази с пет, що ще ги пращи? Тука - вика - децата реват за хляб.

Отиде тази жена и донесе една бохча с дрехи. Всичко имаше вътре: от обущата до шандуме, палта, ризки. Всичко купила. Всичко ново от магазин. И тя изкара, гаде ми 200 лева. На децата донесе мекици и лимонада почнаха да ядат децата и тя ми вика: "Ти няма да идеш, гокамо не гойде човек да те викне да идеш на работа".

Аз станах, отивам си. Къщата ми освободена. Измазах стаята, изчистих я.

Не ме е страх за пари - имам.

Дизна се аз от Черниче. Оставям Шана при децата да ги пази тук, отивам в Ощаща. Като ме видя кмета:

- Защо Пено, мари, избяга от тук. Защо мари избяга? Ние сме длъжни на тези деца, тук да ги изгледаме. Джемо тук е работил толкова години - гвадесет в текезесето. Ти от тук избяга.

- Как да седя, бай Ванчо, тука? Кой имам тук, та и аз да седя тука. Долу - видкам - седя.

- Пари дават ли ти?

- Дават ми по петнадесет лева от общината.

- Ехе, какво са петнадесет лева, нищо не са - видка - ти не можеш само хля-

ба да вземеш на децата.

Ходих там, все някой ме познава, кой брашно ми гаде, кой това, кой онова, напълних, гва чувала си напълних за ядене от горе. Изкара кмета, гаде ми и той 200 лева пари. Хванах на пощата колата и ги гокарах тука.

А на другия ден от мината пратиха човек да уда га започна работа. Да ме назначи на работа директора. Аз отидох горе, чукнах на вратата... "А, ела, ела Пено, на ти бележка, иди горе в Личен състав да те назначат

Приятелки, Благоевград, 70-те

на работа". Назначиха си ме на работа в сепарацията. Хайде, изгледах ги. Изгледах ги децата горе-долу.

Камо се хванах на работа, ходехме с Демчо, той ми е дебер и е най-малък. Аз толко ли съм бърлива, да тръгна със дебер ми. Аз никога няма да тръгна с него. Ида на работа, върна се от там, той ми хвръли къотек, бие ме. Парите ми крадеше от дома, децата биеше. Ка-ра-вара после тормоз, хайде гойде тоя стария, па се ожених за него. Та с него живях двадесет и една години. Асан се казваше. Той нямаше дечичка. После има с мене. Я Веска и Кайтаз, що го убиха. Двете аз от него ги добих.

Хайде, после потърсих къща да направя, но мястото стария не го е платил. Хайде директора, господ здраве да му дава, Чонков, па ида там. И ми даваше апартамент, ама аз с тези пет деца, не мога апартамент да взема, да ме извиняваш ама, ако може да ми помогнете със сто лева да гам на Спестовна каса, та да взема 500 лева от там.

"А, Пено, добре". А пак и тази Любка - главна счетоводителка и Вика: "Любче, ще идеш, ще ѝ дадеш 100 лева - нека га си вземе 500 лева жена-ма".

Направих си документи. Коя ще е тази жена да ми има доверие на мене, да вземе на мъжа ѝ паспорта да ми станат поръчители, аз да взема 500 лева.

Нейсе, взех 500 лева, гойдох си тука мястото да платя. Платих мястото. Отмудох, взех заплатата и отмудох да им дам парите. Директорът Вика: "Пено, ние ти помагаме. Не искаме парите. Това ти е помощта от нас".

Хайде после, а планове да изкараш, а къща да им направиш. Ама сега не са доволни, не са доволни. И вой-

Семейство, 60-те години, Благоевград

ници ги изпратих. И новобранска им правих и клемва им правих, Всичко им направих - не са доволни. Ако са някои чувствителни синове, ще рекам, чакай бе, майка ни ни е изгледала от парче месо. Сираци. И тоя, стария, дошъл тук, та направи на майка ни къща. Място ни купи. Ама я сега - не.

Знаеш ли Нуша /снахата/ колко пъти ме бие. Той не може ли като мъж да ѝ каже: "Защо тормозиш майка ми?" Да ѝ стегне юзданата. Вярно, аз не искам да им правя спънка, те са мъж и жена. Ама жената се слуша до някъде, трябва да ѝ стегне юздата. Той що, мрънка нещо, върху кътеците, върху мене. Аз сега, като взема за къщата, аз да плащам на мината всеки месец да ми удържат по 500 лева. Защо, аз виновна ли съм. Откъде им плащаши, от там скача на мене на кътак.

Щерка ѝ се ожени по-рано. Ожени се в Сливница. Той послушал жената. Прозорци ми чупи, врата ми счупи. Та всичко. Аз съм била оженила щерка му. Мога ли аз насила да я дам: "Иди, мари, вземи тоя!" Вярно, аз бях на гарата. Там бяхме със зълва ми Мария и една друга циганка си правихме мохабет. Тази що е на него леля. Живее на горния край. Тя го диде по едно време, ама аз си знам, че си седеше към гарата и не съм се усъмнила, че ще бяга тя да се жени. А пък беше в неделя, трябваше да пригответя на Веска децата за училище. Малката я изкъпах, голямата не можах да я изкъпя. Отивам на гарата и я виждам там. Влакът мина нагоре, надолу има закъснение. Аз мисля, какво ще търся и си тръгнах към нас. Гледам, влакът мина надолу. Момата ни диде и аз нищо. Хванах със седем часа, отидох надолу. Откарах децата.

Сутринта си идвам тук. На Цеца - наша, на Мимко, що е жената, има една мома на пет години. Среща ме и казва:

- Бабо, ще ти кажа нещо.
- Що, мари, щерко?
- Тоя Личката, да го огън изгори, всичко ти счупи бабо. И прозорци, и врати, всичко ти счупи, мари бабо. И вика за теб, уруспия - тя gage Весето.

На шестнайсет години се ожени. Аз тръгвам и се прибирам. Гледам го на пътя и той:

- Да ти еба мамичката и уроспията. Аз ще те пребия, ти да знаеш. Тази вечер ще те заколя. Ще те връжда за една кола, ще те мъкна, мъкна, ще те утрепя. В Струма ще те хвърля, да знаеш, че ще те утрепя.

И те се смягат да отидат в Сливница, да видят къде се е оженила щерка му. Взе камъни и по мене хвърля. Нуша ще ме бие, че аз съм оженила щерка ѝ. Той я дръпна. Тръгнаха за Сливница.

Аз се дигна от тук и отивам в милицията. Отидох в милиция-

та, защото ме беше страх. Колко пъти ме бият - страх ме е. Яла съм къотек, страх ме е. Дигна се и уга при Янче:

- Добър ден.
- Добър ден баба Пено, седни, седни.

Уважение ми правят хората. Седнах там:

- Кажи, баба Пено, нещо.

Викам:

- Янче, знаеш ли що, абе на Личката една закопаница Вчера избягала в пет часа. Ожени се в Сливница. Аз съм в Кулата. Откарах децата на Весето за училище - Викам - в понеделник на училище трябваше да са. И едно с отиването у дома, сина почва да ме псува. Хвали ми се, ще ме утрепе. Жена му взе камъни по мене да мята, да ме убие

- Викам - всичко ми е изпочупено дома. Стойчо какво да прави. Тя да скочи да ме бие, Стойчо няма да ме остави. Снахата няма да ме остави. Ама страх ме е.

Вика Янче:

- Баба Пено, ходи ти полека, ние ще отидем.

Та аз веднъж от нерви, веднъж изморена, от влака направо на Симитли, оттам пеша. Те ме преварили - отишви. Виждат всичко изпотрошено. На тази стая прозорци счупени, на тази стая Врата счупена и всичко изпотрошено. Отишви трима души: "Стойчо, къде е брат ти?"

"Ами, тука е."

Отишви при него. Единият го питал:

"Е, ти как правиш сметката господине, с тази твойта майка? За какво сте й рипали? Ти ще я убиеш. Та си трошил прозорци, Врата си счупил, аз виждам. Кажи, за какво е това? Е, дъщеря ти, като е искала мъж, може ли - Вика - майка ти да я гаге насила. Не може да я гаге - Вика. След като тя си е имала с него любов и си го е искала, избягала е. Майка ти не е виновна, та ще я убишаш. Та и жена ти, ще рипа да я бие - Вика. - Слушай, колко палки искаш да ти ударя? Кажи, колко палки искаш, да ти ударя."

А Стойчо Вика: "Оставете го, той е болен."

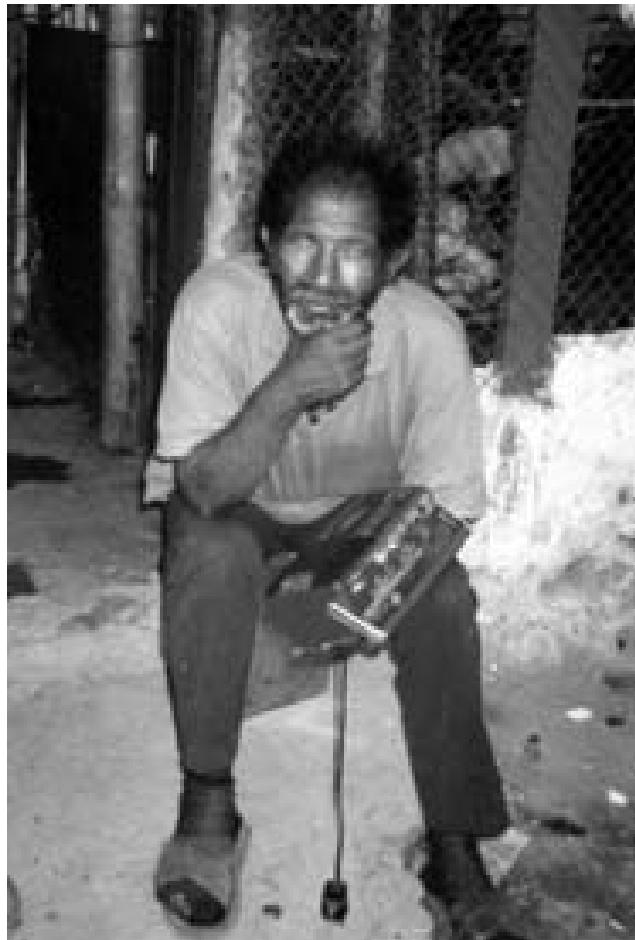
"Като е болен, да си гледа болестта. Като има инфаркт, да не чупи на майка ти къщата. Ти знаеш ли колко е сега едно стъкло? Двесета и петдесет лева само едната стая. Стойчо, да не думаш много, защото да не обереш ти палките. Трябва да гаге петстотин лева за едната стая и за другата петстотин - хиляда лева. Така ли е? А като плаща майка Ви и заема, какво ще кажете? Той прави ли сметката - Вика - че трябва да е доволен от нея? Те си ядат и си пият със жена му. Тя им плаща на тях заемите и сега тя е ли е виновна. Това не може да стане. Искам до утре да сложиш стъклата на нейните прозорци. Не туриш ли стъклата, ние утре сумринта, пак ще го дадем."

И да видиш, изкара стъклата от тях, на единия три, а другия найлон съм турила. И това живот ли е сега - не е живот. Е, от тогава, от как се е оженил и болен да е - не го питам. Аз без него не можех. Казвам ти, че Личката, ми беше точно на корема. Той откакто се разболя, аз него не го оставих. Макар че заема му плащах, го питах: "Личка, яде ли ти се? Имаш ли парички? На ти 200 лева, на ти 100 лева, иди вземи си хамбургер, вземи си банички, вземи си нещо да ядеш" /плачеще/. Хубаво, ама сега откакто стана та-ка, не го и питам. Аз майка ли съм, кучка ли съм? Той да ми вика ченгия. Че съм ги изгледала от комат мясо и сега... Ако е някоя друга жена, ще им направи ли къща - няма да им направи. Ще ги остави на улицата. Дядо му е бил ковач петдесет години, мястото не го е платил, а ние излязохме ербани - Демчо и аз. Та взехме мястото. Къща да направим. Това е мойто страдание.

Вторият ми мъж, много ги уважаваше. Те бяха малки, много ги гледаше. Той една ябълка да донесе, ще раздели и на петте деца ще гage. Той няма да се кара на децата. Та с него направиши и къщата. Той беше джамбазин. Муле ще прогадаше - парите за къщата. Инак беше ковач и джамбалък врътеше. Аз в мината работех - парите всичко за туха, за къщата беше. Личката вика:

- Аз сам си правих къщата. Аз само се разписвам, ти вземаше парите.

Та един ден срещнах гиспечера, където работеше Личката, и викам:

Привечер, Предел-махала, 2002

- Сега ще те питам нещо.
- Какви - Вика - баба Пено.
- Абе Личката, като работеше при тебе, аз вземала ли съм му парите?
- Не е вярно, бабо Пено.
- А той Вика, че аз съм му вземала парите.
- Колко пари вземаше твой. Ако не беше ти и стария, нямаше да направите къщата. Да се благодарят на теб, че им направи къща, иначе ако не беше ти, те ще са на улицата.

Ама кой ти признава. Ох...

Пръви клас три години ходих. Знам да се подпишвам. Учи ме там тази, беше в личен състав началника: "Така Пено, така Пено."

И аз по тях пишех, правех си чертнички.

Играли сме като малки, ама много съм запомнила. Ама ние, едно време, на старовремско наше, нямаше книги като сега. Ние учехме на плоча. Едно време имаше туква, като плочи, където да пишеш. А писането на редовете и с едно тебеширче пишем, после го бършеш и пак си пишеш. Не съм учила. Брат ми - бог да го прости. Той до шести клас учи.

Що за мома? /смее се/ Тогава сме момували, кой си има другарка, с другарките ходи по събори, че ние не сме знали ни любов, не сме знали като сега, да се любиш. Тогава ние, та червило да купиш, та белило - не сме знали. Имаше една трева такава, та като конаехме, изкарваме я, тя като червило. И ние с тази, която ми беше другарка, ще вземем, ще се червиме, ама скришом. Ако ще излезем вечерно време, ще се начервиме. Щом ни види някой, ние го избръшем, да нямаме ни червило, ни нищо. По събори ходехме. На Света Петка сме извали в Брезница. Това ни беше едно време. Не е като сега, стъмни се и на тях им съмне. Тогава нямаше, ще залезе слънцето, ти дома ще си. Не те пускат никъде. Някъде, ако има събор или нещо такова, се събирахме. На пръстен играехме, на пояс играехме. На туква: "Нашата туква родила, родила толкова". Е, така беше едно време.

А като се ожених - направих работата, панаир голям. Хаир видях. Дали съм прекарала хубаво? Всичко лошо съм прекарала и до умирачка ще си патя, и пак се гръзжа.

Детето убиха. Какво съм прекарала аз. Тази вечер съм седнала и се моля. Моля се аз, набожна съм. Сполай на господ Иисус Христос, на всичките нека помага, та и на мене нека помогне. Молех се преди да си легна. Та нещо ме хрумна и почнах да ревя. Викам - е, Иисус Христос, боже мой, всичко хубаво, всичко хубаво, ти ме наказа, понеже нямам ни майка, ни братя, ни сестри. Чисто самичка съм. Да има нещо да ми стане тежко, няма на кой да се оплача. Единствена, Анчето която е долу в Петрич. Тя единствена, ще ме пита:

"Майко, как я караш, какво чиниш? Тормози ли те Нушка? Почитат ли те?"

Тя/Нуша/ ме беше хванала за гушата, та гъва месеца лежах долу при Анчето. При нея лежах, да се разлегне, хар га не види, да не може да го донесе да ме види. Та Анчето ми е вземаше лекарства да ме лекува. Там, където ме беше стиснала за грълото - зачервено, не мога ни да ям, не мога ни видичка да пия, нищо.

Сега, скоро Веска извади. Нуша пак искаше да ме бие и вика: "Слушай ти, Личе, как не те е срам? Майка ми стана половина човек за тебе. Ох, Личката, ох Личката. Е, ти как правиш сметката, га я наведаш, га се хвалиш, че ще я утрепеш, та в Струма ще я хврълиш. А пък жената ти, ако ѝ посегне да я удари пак, да знаеш, че или ще ме утрепе, или ще я утрепя. Веднъж и гъва пъти ли я бие така, за нищо... ще я бие."

Тогава беше донесла Веска от тези, нещо като играчка с чашка и чинийка, и поднос имаше. Хубаво ама те ги изпочупиха техните, пък аз си ги пазя. Като излегна на стълбичката, слагам си го това и си седя. Откъде видя тази маймуна, га рече нейно е това: "Не, мойто е това".

"Мари не е твойто. Как ще е твойто? От къде на къде е твойто."

Излезе Анчето /гругата снаха/, вика: "Как е твойто ма? Камо се ожени Ането, го отнесохме надолу подноса. Ти нали откара на сватята ти торта. Защо го остави там, а викаш га биеш старата. За чужди вещи, ще рипаш га я биеш."

Те могава ме беше хванала за гушата. Е така - за нищо.

Е-е, пък тя рипна на кмета да го бие. Искала пари. Тя и на секретарката рипа - на кътек. Взела га ѝ вика, ти си макава-онакава. Влезе кмета:

- Какво се бунтуваш, мари ти?
- А и ти много ли знаеш!

Рипа и на него. Хване той, завърти телефона. Тя си отива в къщи и ето извади милицията. Четрима тук с кола. Аз гледам милицията. Виках, леле боже, дали сега нещо за Личката, защото страх ме е, нали ги биха. Дойдох аз:

- Добър ден, какво правите чедо, добре ли сте?
- Добре сме, бабо. Слез отгоре ти - вика на снахата - мамка ти мръсна, гадна, слизай долу!
- Няма да сляза. За какво да сляза, да ме биете в общината?
- Ти може ли да посегнеш на властно лице? Там га те е убил. От там га те изнасяме. Ти каква баба имаш си, та ще рипаш на жената. Ще те застрелям тук с пистолета.

Качи се твой отгоре да подпиши протокола. Подписа там. Нали

беше рипала и на стария кмет. Защото не са ѝ оставили мляко за децата. Ама Викала ѝ Юлка: "Аз ще ти дам едно кисело и едно прясно - ногкваси си". Тя: "Ти мен за каква ме вземаш?" - и рипне на кътек.

Хубаво ама, подаде се кмета и тя строшила от масата буркана, и нацепала костюма на кмета. Ама да я откарам петнадесет дена да сее пясък, да я нашарят от бой и хич няма да се сели да бие.

Нали, като беше дошла полицията тука за това желязо, тя пак рипала на милиционера и хвърляла камъни по колата. Хвана сина ѝ като краде. Шест коли са дошли тука. Мен ме нямаше. Аз бях в Крупник. Идвам в Орловец и хващат Демката. Отишъл и Личката, хващат го и него. Слагат им белезниците. И зет ѝ беше тука, от Станишето. Хващат ги, пребиват ги от бой. Кацват ги в джина и ги откарват в милицията. От вечерта до сутринта..., изтегнаха децата от кътек. Защо? Заради тази маймуна. Ето, Демката има три ребра счупени от кътека. Бий, бий. И като го освободили, що ще правят? Дигнали се и отишли в Кулата, при Весето. Сутринта се дигнахме и отиваме да ги видим. Лично се крие. Аз му викам: "Личе, хайде да хванем влака". Той, не, с рейса. Срещнаха го тука, качиха го в колата - претрепали го бяха пак. В дванадесет часа го качиха в колата. Аз, Стойчо и Анчето отидохме надолу. Гледам Демката прострен на леглото, не може да сиша. Три ребра счупени. От горе до долу син - гроб направен. Лоша работа беше, ама я тази маймуна я направи.

Та, те това е мойто тегло. Това живот ли е - не е живот това. Чиниш, правиш и пак виновен. Цръно тегло, боже, що да чиниш?

"Закон няма ли, няма живот!"

Найден, р. 1948 г., шести клас, музикант

Искам да кажа преди малко, дено жената е казала истината за Бога...пред всички Вас. Аз съм от Станке Димитров и се казвам Найден, музикант съм по принцип – тъпанджия. Тук, в махалата свиря с един оркестър "Мачките"... га се прехранвам, нали...хляба да спечелим, га не крадем, га не лъжем. Едно време, аз като млад бях много отканчен човек... като си играех... биех се със всеки, рипах и трошах цигли-те на нашите и на комшиите. През 66-а година дойдох от Станке Димитров и тогава се оженихме с моята съпруга. Имахме две деца и те като пораснаха, почнаха да учат в училище, и ние, тъй като бяха като близнаци ги обличахме от кеф еднакво – и като моряци, и като други... и така ги възпитаваме... Ние работехме с жената в старата лимонадена фабрика. Когато почивахме, ходех на сватби с тия старите музиканти от Благоевград – Тоге и Рамо... и взимахме, тогава

бяха 5 лева много пари... цял ден да свириш сватба в ресторант "Златното пили", или "Волга", нали... И до днешка живея със съпругата и децата се ожениха, и единия има 6 деца, а другия 5 деца... И всеки си е отделно, но когато трябва, помагаме и на тях...

Като малък, аз като бях... учех, но не можах да завърша седми – осми клас, понеже учителката ме учеше така..., а аз иначе... Като се прибирах в махалата, се хващах с лоши деца... много си бях бърлив – карах се с децата и чупех циглите. Те ме бият, а аз още повече бели правя... и няма кой, така с кромкост да ме хване. Майка ми и баща ми, вечерта като се приберат и ме вържат и бой... колкото може. И аз бягах и като се прибирах, оставах да ме бие, защото той е обещал да ме напада. Аз обещавах, но утре пак се продължава това... Такива са били деца – питани едно ден на ден почоправям... И ме, махнах се щето и дойдох гоевград. Тук мой сега настна... и дойдох през 66-та година седмица, любов, с това оженихме. И станкемо, живели и обрали при баща ѝ и отмогава до си живеем.

Баба с внучки, 1991

та небъз-
време и от
нах да се
войде време
от учили-
гох в Бла-
имах брат,
коро почин-
при него
дина. И за
с жената, с
онова и се
откарах я в
малко сме-
тно тук,
майка ѝ. И
сега, вече

Е н о

Гергьов ден, всяка година си купувахме агнета, кой от кого по-голямо да вземе – с рогове гори... Понеже има цигани тогава – "по кабадалии", кой е по-голям и трябва да купува по-голямо животно. Но аз и така ходех и свирех по четири – пет дена и по цяла седмица и те събираща пари от махалата, за да могат да платят на музиката. И ние като почнеме всеки ден след обед – от гвза до гесет вечерта... И полиция изваше да не се напиват от малцинствата дето са..., а и те много обичаха да изват на гости... да пийнат, да хапнат... полициите де... познати така... И ние, като свършим на другия ден, пак и последния ден на празника, като се изпраща, вземаха бял кон и се правеха на турчин. Вземаха музикантите, на рамената ни качваха, за да изпращаме Гергьовицата. Това беше цялата работа. И за нова година тръ-

време, за

гържахме да свирим по града и по махалата и тая година примерно В Грамада сме свирили на едно момче, обаче доволни сме били. Платиха си хората и без да има проблеми, не се закачаха с нас и ние си свирехме и ни изпратиха до гарата... да не стане нещо... нали пияни хора има... някой да не се закача с музикантите. И ние сме доволни и догодина пак ще отидем да им свирим за да изкараме за прехраната някой лев... за хляба.

Искам да кажа, да допълня истината за моите деца, това, кое то жената разказа. Като учеха, обичахме ги... държахме ги на култура и даже ги биех, ги плаша за да не правят никакви бели... за да не говорят глупости по махалата, а да ходят да учат. И Веднъж Виждам гаскалицата на пазара и я питам: "Как Върви на Камен, по старому беше Кагри, Викам - училището?". Тя ми казва: "Учат, няма проблеми, глупости не говорят" - също и големия син Кирчо - и той е тъпанджия сега. И него съм го бил да не говори и Върши глупости и да учи... Аз ги биех, гори даже ги беше старат от мене. И те гори ме питат сега, Вярно ли е че съм ги бил пляскал едно време. Викам - Вярно е. И те ми Викам: "Ти си бил сериозен, много строг към нас". Казвам им: "Това беше на майтан, да може да сте сериозни, да ви е страх, да сте културни".

Искам да кажа сега, че едно време с мойта жена много пиехме и пушехме гори... и много се карахме, и тя имаше язва. И като й купувах за язвата и аз все повече се нагълтвях. Тя докато направи вечеря и аз вече ѝ Викам: "Абе, ти ракията ми изкърка". Тя ми Вика: "Чакай, ти ли си пиян, или аз съм пияна? Ти си изкъркал ракията, а мене ме правиш пияна." И аз и Викам: "Ти си изпила мастиката... аз съм пил, ти си се напила." И оттогава като се разболя жената и ходи по едно време в болницата - от язва и взехме много с нея да се слушаме и уважаваме. И вече от години сме така... и един ден сина нещо се разболя и тръгнахме по доктори да видим какво е. И ни казаха, че не може да се излекува, защото има тумор... и от Благоевград в София и пак обратно... обаче един ден гойде едно момче от Сливен, Енчо се казва и е проповедник, и е служител на Бога... И гойде в Благоевград, и имам една балдъза и тя Вика: "Елате да видите и Бог ще изцери сина ти и жена ти от язвата." И тя като ни каза, ние отидохме и се покаяхме... и така взехме водно кръщене и повярвахме... И Господ чудеса направи... и сина от тумора оздрави и жената - от язва. Благодаря на Господа, че те са изцерени...

Направо чудеса направи... истина е това... който повярва... пише си в Библията, че който има вяра и повярва в Сина... той ще бъде спасен... И смятам, че така си е и това е истина и вярвам, че всички ще се покаят, защото няма лекари - това-оновъ... Той, Исус Христос е над лекарите, а те не са спасители на нас и те са сложени от

него да са... да бъдат лекари. Но Бог си Бог и той изцерява всички...

По света народа, кой какво иска си прави... малки деца обезчестяват..., едно малко дете ще вземе камък и ще ти строши главата... няма команда от майка си и от баща си. Култура няма... станахме много лош народ в света... Тоя свят сега дето бият народите и няма гладен за един лев... ще те убият по пътя... Това е ужас, не е като при Тодор Живков, а сега да те е страх да се обадиш на улицата. Няма ли да има закон така, че да не се заяждат с народа? Страх ме е да се движим по града или по някое село... маскирам се по влаковете... трепят народа... Тия, къде са с милиардите, те и оръжие си имат... не е било като преди годи

Превозни средства в Предел-махала, 2002

дини. Закон няма ли, няма живот! Един ден Господ като гойде и мъртвите ще възкръснат и мях първи ще види... за съд да станат. А живите - повечето слушат за Господа, четат библията и са спасени... И ние благодарение на Господа, сега сме добре... с жената с децата не пушим и не пием... отказахме се... И пак благодаря на Господ. Аз едно време като пиех или ръка ще строша, или крак - от що - ама дяволска работа... от пиене... гори куче ме ухана гва-три пъти... и после инжекции. И много сме страдали... А сега благодаря на Господа, защото Бог прави чудеса, така, че гори минавам от

пътя, където са кучетата и те не се заяждат. Няма лоши духове в нас. Дори когато говори човек, Господ говори чрез него и още малко Вече и ще дойде и неговото време...

Вземаме детски и с това кърпим положението

Печо, р. 1948 г., пети клас

Казвам се Печо. Имам още девета братя - Стойчо е най-големия, Демката - най-малкия. Аз съм по средата, между тях. Сестрите ми са Шана, Ана и Веса. Стойчо живее тука, отдолу. Демката замина. Отиде в Сандински, зет там. На тридесет и шест години съм. Ганка /жена му/ е от Самоков. Имаме си пет щерки и момчето - Ильо. Ама ѝ викам на моите жена:

"Докато не ми родиш син, се ще раждаш". Момче исках. Когато го носехе в корема, аз знаех, че ще роди мъжко. Само клофетата ѝ купувах да яде. Сватба на щерките не сме правили. Няма пари. Пак не отидиха на много богато, та да им направят. Тази в Петрич иначе уцели. Каща си има и едно хубаво дете. Бяло дете има, чак със сини очи. Зетят и той е много хубав и разбран. Изват тука, не си ги видяла. Ето, преди деве недели бяха тук с детето. Нали трябва и ние да му се порадваме. То си е чисто малко, ама пак.

Ильо, като ходеше на детска градина. Дойде една Вечер и носи нещо в една чанта: "Що носиш, бре?" Той трае. "Що носиш, бре?" Той пак трае. Мушна се под леглото. Аз хвана, измакна го барабар с чантата и видях. Играчки си е откраднал от детската. Викам: "Зашото взе тия играчки?" Вика: "Зашото исках да си поиграй." Като го хванах, ле-ле мале, колко бой му сложих. Бой, бой, та да знае друг път да не крае така. А на другия ден отнесе всичко в градината. До там крае - не смееше, защото пак ще има бой. Ама тогава и аз и майка му го бихме. Щерките видяха: "Не трябва така да вземаш, защо крадеш." Той реве..., разбра, че не трябва да крае.

Тази, втората щерка, майка ми я ожени. Видяла я на влака в пет часа и нищо не ѝ е казала. Барем, да беше казала на нас, а тя трае. Извя си тук и нека да каже - е защо? Лоша жена. Вика, че не се е сетила, че ще бяга да се жени. На утрото, като разбрахме, се скирахме много лошо. Голямо каране беше. И аз толко се бях ядосал, чак ѝ счупих прозорците. Отишла при кмета и му казала че ще я утрепя. На мене толко ли ми е акъла, да я утрепя. Дойдоха полицаите тук и ми викат: "Да ѝ туриш прозорците, до утрение срок!" Аз, що да правя, извадих от моите и турих. Моите затворихме с найлон, а инейния единия е на найлони. Тя изпращала децата на гарата. Видяла е щерката и нищо няма да ѝ рече.

Аз, като работех в София, жената чисто сама гледаше децата. Хич не ѝ помагаше майка ми. За всичко Ганка. Тя ще стане, ще изпере,

ще им сготви - Всичко сама. Ама аз парички си вземах там. Носех ѝ доста пара. Без пари не може - нали. Трябва хляб, обуша, дрехи. По-евтино беше едно време. Един лев, една блузка. Сега иди и купи толкова евтини неща. ще броиш двеста за нищо, така си е. Да не говорим, че трябва и палтове, това-онова... лоша работа.

Нали закасах със здравето и не работя. Дават малко пенсийка, колко да не е без хич. Толкова, колкото да не умрем от глад. Жената и тя не работи. Съкратиха я от текстила. Вземаме детски и с това кърпим положението. Яж боб и си трай. Немотия много голяма.

Предел-махала, 2002

Събирахме железо. Тоёа печелихме - гва курса откарахме на София и толкова. Тогава взехме по някой лев. От тогава закасах със здравето. Що бой ни сложиха. Здравето ни взеха и на мене, и на брат ми.

Мойта жена е много харна. Гледам я веднаж, нарамила всички чинии от блофета. Викам: "Що работиш, мари?" "Огън да го изгори - вика - и мишока, като е влязал вътре, всичко е развалил." Трябва - вика - да измия всичките чинии."

Ако беше някоя, нямаше тоёа да го направи. Ще си трае и ще сложи така да ядем. Майка ѝ беше така вана. Баба-

та що беше. На Вечеря тя викна: "Дай да му разбръка-
ме малко гипс и брашно. И той като хапне, ще умре."
Така направихме. Турихме му гипс и той умря. Беше
дошъл, чак горе на етажа. Като има толко много
стълби.

Щерките, що. Те са чужда челяд. Оженят се и

Пазарът в махалата, Благоевград, 2002

излизам от къщи. Без тях Вече. Ще изврат чат-път,
да се видим. Ние ще идем и това е. Сина ще ни гледа
нас. Живи-здрави да са ни децата.

Веднаж тази, която се ожени в Сливница, изле-
зе. Бре да се прибере, бре после - няма. Стана единай-
сет час. Мина дванайсет - няма. Та чак в три часа
през ноща. Вика: "Къде, мари, ходиш?" Тя реве. Те са
били в парка. Седели са си там и към дванайсет, ре-
шили да си гойдат. Тогава ги подгонили едни войници.
Нали имаше тогава войници тука. От горе някъде бя-
ха, от Варна ли. Замъкнали ги чак на Старата гара.
Хубаво, ама, минал Стойчо тогава. Ходил е бил към
Есмил на Полето. Кюр klootuk пиян е бил, ама като
чул някакъде се вика и той викне. Берекят, че е викнал.
войниците са били избягали - страх ги е и бягат. За-

щото ще има в пандиза. Побягват, а брат ми ги гони, колко, стъ метра, толко - колко да избягат. Хване мойта и Цеца, ударил им по един шамар и ги докарва тука. Те трябва да знаят да не скитат нощно време.

От там пък аз, като га почна, кътеш, ма га знае. Синя я направих. И жената бих, ма га знае и тя га не я пуша. Ами ако не е минал брат ми? Престави си ще е станало. Та нали този, така го утрепаха. Хвърлиха го там в едни бурени и толко. Кой го уби - с какво? Той с козичката отишъл край реката и какво стана, хич не знам. Тогава, чакаме брат ми да си гойде - няма го. Бре, цял ден го няма да гойде, га яде. Едно коматче хляб взел с него и хляба не си изял. Там, в торбата си седеше. Цел-целеничък. Хляба не си изял - утрепаха го, га ги утрепе господ и душманите. Какво беше наприло това малко дете? На девет годинки беше - той умря. Той е от втория ни баща. Джемал се викаше. Не ми е чисто брат. Ама нали в корема на майка ми сме лежали. Та що като не бяхме от един баща. Много ми беше мъчно за него. И на всички ни беше. Ама много лоши хора се навъдиха по този свят. Тогава, чак от поделението от Симитли гойдоха да го търсят. Цел ден обикаляха навсякаде - няма го. Майка ми реве, без очи остана и накрая го намериха удушен и хврълен. Скрили го до Струма. Не научихме кой го уби. Ако знаем, ще му кажем ние, ама... Милицията разбраха - не ни казаха. Да не се разправаме. Той си е отишъл, ма отишъл, ами ще се разправаме. Нали така, другарке...

А отделно си живеем. Искам аз да си заградя двора. Купих цимент, докарах пясък. Ето с количката ходихме, го докарахме. Жената сее, аз бръкам. Направихме куфраж. Докарахме камъни и го заградихме. Да ни е хубаво. Майка ми много се радваше, защото и на нея заградихме. Един ден, не знам що, се скарали с жената. Прибират се аз от Благоевград. Те се бият. Викам: "Защото, мари, се биете?" Те викат и гвмете и аз не мога нищо да разбера. А то що било. Ганка рекла на майка ми, много да не сума, защото ние сме й заградили двора. Пък не ни е и платила. Нека плати. Тя пък се сърди. Да не ми е дала нещо. Хич нищо не ми е дала. Къщата аз я построих. Измазах си вътре. Дъски си сложихме отдолу. Всичко сам, а тя не ще да плати. А разправя, че мене най-много ме е искала. Това за хората. Лъже. Аз не си знам - ами... Ганка се ядоса, нарами чука и почна да й бута оградата. Направо с чука по цимента. Яка жена, бре, той започна да пада. Нали гледаш какво е отвънка. Егва ѝ взех чука. ще я бутнеше цялата. А тя, старата, гледа и се смее. Е, защото тя знае само да я ядосва. Лоша жена - що да правиш. Да я биеш! Няма защо. Те нали се бяха били с Ганка. И Ганка я бе набила. Нали си е по-млада. Майка ми вика, че жената я е удрила по главата и от тогава се я боли главата - лъже. Да я боли, защото като не ни е дала нищо, да си трае. Хем сме й го

направили, а тя...

Учих там до пети клас. Имахме една гаскалица, много ни биеше. Малко ме е била, ще знаеш. Та да ми е дошъл аќъла. Имаше една млада - тя хич не ни се караше. Ама като гойде края на годината, кой ще остане - Печо. Карат гвѣ, три години втори и трети клас. И в трети като ни побара тази - старата, хем ме биеше, хем си минавам. С брат ми заедно учихме гвѣ години. На него по му Вървеше. Той не е оставал. За връши седми клас и толкоз. А аз до пети и се отказах. Идваха у дома гаскалите, да ме карат да уча, аз бягам и ме няма много време. Те чакат, чакат, пък си игат. Какво га ходя, като бай Георги си правеше с нас какво си иска. Кой ще накаже - Печо. Ама той нищо може да не е направил. Печо сам си бие шамарите. Шамаросвашме се като улави. А той седи и се смее. Вика: "Кой бе, ви разреши, да се биете в час, а?" Ти що ще кажеш? Веднаж исках да го набия. Хубаво, че не му скочих. Този тормоз не се издръжка. Ще те кара сам да се биеш. Вдигнал веднъж едно дърво и Вика: "Що е това?" Целия клас трае. Ние не знаем, не сме го учили. Той пак Вика: "Що е това, бе, тъпанари?" Целия клас трае. "Какви, Печо!" На мене се нагледа. Вика: "Що е това Печо, ти у циганската къща, ще си видял такова нещо?" Аз му викам: "Е, ти да не си го видял?" И той с гръбто по главата, ще ме удареше. Добре, че си махнах главата, та не ме удари. Вика: "Куб бе, тъпанар!" Няма що, много харен гаскал е. Да ни научи, а не да Вика.

Сега ще ти кажа пък за него. Ние в клозета пушим цигари с Дичката и Ванчо. Той, видял ни е, че и тримата сме отишли там, и иде. Хвана ни. Вика: "Що правите, бе, вие тука?" Ние траем. "А сега, изгасете цигарите, сложете ги в устната и с тях до училището. Цялото училище видя цигарите. Той ни накара такова - памешко ходене, да идем до там. Клозета беше на другия край на двора. Е, ходихме. Смееш ли да не ходиш. Нали ще те бие по главата с една голяма тояга. Удари те по ухом и то те боли гвѣ-три часа. Настригваше ни като овци. Ако малко ти е по-длъга косата: "Ела тука." Е, много улав беше.

Като деца - били сме се. Я с Демката Веднаж сме отвън. Уж си играем, ама се и караме. Той взел с гвѣ пръчки, хванал едно черво от прасето. От тези що се хвърлят. Беше някъде по това време. Море по-късно ще е било, защото колеха свинчетата - ноември, декември ще е било. Носи Демката това черво към мене и го хвърля. Сбихме се. Той по мене с камани, аз по него. Ама аз го преварих и той, като се е навел, искам да го удрям. Таман се изправи и аз хвърлих камъка, та право в окото на Демката. Като помече тази кръв. Изплаших се. Викам: "Аз му извадих окото." Демката Вика. Аз бягам, не смея да ига дома. Майка ми Вика: "Извадете си очите, аз - Вика - съм ви изглеждала здрави, вие ще се избиете." Демката го бяха карали на доктор. Пук-

нал му е камъка Веждата. Деца и мойте се бият, докамо си играят - ама.

“Нашето семейство е Вярващо”

Донка, р. 1950 г., четвърто отделение

Към храма за празнична евангелистка служба, Лом, 2002

Аз си спомням като малка на Гъргьов ден ни купуваха рокли от коприна, това преди беше много скъпа коприната. И трябва да имаш копринени дрехи, лачени обувки. И сега ги има, но тогава бяха по-евтини. И всеки гледаше неговото геме да е по-хубаво облечено, по-хубаво. А възрастните жени, като се хващаха на хорото, трябваше да бъдат със шалвари, играеха със шалвари и беше много весело така. Традицията се караше, а сега вече няма пари и не може.

Аз се ожених на 17 години. Мъжът ми е от Станке Димитров и като се оженихме, една седмица живяхме в Станкето. Обаче нямаше удобства там за живееене. Дойдохме си тук в Благоевград, а и тук нямаше удобства при

баша ми, защото бяхме много деца и няколко години живяхме под наем. И започнах работа в Лимонадената, когато имаше работа навсякъде. Работех там и си изтеглих заем от банката и направихме една стая. И постепенно направихме още две стаички и салон. Имаме две деца и така ги възпитаваме, че да не общуват с махленските деца. Сега са женени и те. Единият има 5 деца, другия - 6 деца... и са между нас и ние сме покрай тях. Не пушат, не крагат сега и га се благодарим на Бога че сме вярващи... Нашето семейство е вярващо... покаяхме се пред Бог и мн-

Празникът на Света Богородица, 80-те години, Рилски манастир

го е добре да служим на Бога, защото истината е в Бога. Ние чрез Бог живеем, чрез Бог дишаме, всичко е от Бога и за Бога, и благодаря на Бог, че ни е изbral. В моя дом всички сме вярващи и всички сме покаяни пред Бог. Искам да свидетелствам за Бог... Докато бяхме светски хора момят син се разболя от тумор. И по някакъв начин го дойде тук един момче от Сливен - просто Бог го изпрати. И моите племенници, на сестра ми дете, отидеха в църквата и видяха това момче как говори за Бога и поканиха и моето дете, това с тумора. Беше му окапала косата двъти, но чрез Бог той беше изцерен. Аз бях с десетгодишна яз-

Ва и Бог ни изцери и затова аз много благодаря на Бога и свидетелствам повече за Бога, отколкото за светските неща. Вярвайте в Бог и той ни слуша сега... Бог е чудесен и е направил много чудеса в нашия дом. Мояте синове пиеха и аз пиех и моят мъж пиеше, докато бяхме светски. Но сега, нито пиеме, нито пушиме... а и пушихме. Пушихме, пиехме, биехме се и се карахме... но сега божия мир царува в нашия дом... и Бог е жив. И съветвам ви да се покаем пред Бог, да тръгнете по неговия път... и ще имате божия мир.

Макар и хляб да нямаше, но Бог живее в нашите сърца и имаме мир. И благодарим и за ежедневното, което ни дава Бог... и благодаря на нашия бог Исус Христос, славата е негова.

Искам да кажа за моя син, че той беше с тумор и косата му беше окапала гъва пъти... и той имаше, да го кажа, рак. Дадоха му лист за болница, за Дървеница и искаха да го оперират, да извадят галака му, ама аз не го оставих. Това беше божията воля и Бог знаеше, че ще го изцери и аз му казах:

- Няма да те оставя, ти ако останеш тука ще умреш. По-добре в къщи да умреш... Не те оставям тука. - Той имаше четири деца и аз се чудих какъде... Вайках се... чудих се... Какво ще стане с жена му, с децата му? А той на глаголесет години ще си отиде... И сега благодаря на Бога, че той говори за Бога, чете словото и Боги група. И благодаря на Бога, че той е изцерен и Бог го изцери духовно, без никакви операции.

Ама за тия Времена искам да кажа, че много са трудни Времената..., и Бог казва в словото си: "Това са последни Времена и скоро ще дойда и не виждам светското живееене как ще го бъде. По-добро няма да дойде, но който се покae пред Бог, той ще бъде спасен. Защото света загива – убийства, кражби, крамоли, всичко краде, всичко гледа себе си... защото пише в словото, че тези Времена, последни Времена, хората ще бъдат горделиви, надменни, сребролюбиви, убийци, крадци... и това е последно Време. Светът загива, всичко има край, но Бог няма край... Бог е Вечен. Всяко начало има и край и Бог е казал, че света ще гори, но който се покae и вярва в Исус Христос, който отиде на кръста и взе всичките грехове заради нас хората – той ще бъде спасен. И това мога да кажа за сегашните Времена – трудни са, но имаме мир с Бога, и Бог не оставя чедата си, което вярват в него. И, ако слушате, искам да слушате внимателно, защото аз не говоря от себе си, а говоря божиите думи, говоря това, което пише в словото. И тогава ще има добро в нашите семейства, в децата ни и няма да има кавги, няма да има разправии, няма да има кражби, няма да се притеснявате, няма да има страх, а ще има мир с Бога.

И благодаря на Бога, че имам 11 внучета и ги възпитаваме сега да ходят на училище, да не са неграмотни, защото нашите родители от старите Времена... много, много циганите не учиха, но сега

ние настояваме нашите деца сега да учат...просто да знаят само да пишат...сега няма работа наистина за учениките. Но да знаят да четат, да смятат и да пишат. И повече ги възпитаваме да служат по-вече на Бог, за да им е бъдещето добро...да не крадат, да не просят, както сега има просяци. И ние ги учитим да не крадат, да не лъжат, да не общуват с такива деца дето говорят мръсни работи..., и повече ги учитим да следват Бога, защото само за Бог е възможно да възпитава децата и той ни дава мъдрост и ние да възпитаваме нашите деца и нашите внуци. Защото всички знаеме, че Исус Христос е божия син и обича децата, и той казва: "Оставете децата да го дадат при мен... и той ги учи..." И ние учитим нашите деца да търсят и като ходят на училище да се молят Бог да ги учи... и да им даде мъдрост, как да се учат.

Знам си да пиша името...

Мария, р. 1950 г., Благоевградско, трети клас

Родена съм през 1950 година в Кресна. От там са ме взели / осиновена / в Ощаща. Майка ми - Пена, е на 88 години - живее е. Баща ми умря скоро. Заболя нещо и си отиде. Пена работеше в текстила, някоя година и в мината. Ние сме пет деца. С работа са ни изгледали. Аз съм най-голяма. Братята ми работят: Демка е в мината, Стойчо е ковач, Лично е болен - не работи той. Стойчо взе занаято на баща ми. Весето и Анчето, които са долу, в Петрич, не работят. Всеки ми е сестра от втория мъж на майка ми. Аз с нея съм живяла малко, ама нека се и оплача от нея.

Учих едно време до трети клас. Знам си да пиша името. Подписвам се хубаво. И циганския го знам. Златко, оттам откъдето е, си говореха само на цигански. А аз тука така бях научена.

Много чиста жена е майка ми. Като нареди на простора тия грехи, да се не нагледаш. Тя си казва, а и така си е, че много си ме е искала. Ами ако не бях аз, нямаше да има толко деца.

"Корем - Вика - ме заболи, ако чуя нещо лошо за тебе." Ако не ме е тя родила, аз си я имам като майка. Нали тя ме е научила, дома да ми е се чисто и оправено.

Като деца играхме на черта. Правехме си концерти. Бихме се с братята и сестрите ми. Гонихме се чак с камани.

Ожених се за Златко когато бях на шеснайсет години. Той е българин. От Лом е. Него Борко го е намерил. Хврълен бил някъде на пътя и го е взел. Бебе е бил - чисто малък. А Борко си е имал гъве деца тогава, ама той Вика: "Деца са много на душманите."

Инак хубаво го е гледал и като минали пет години, дошли майка му и баща му да го вземат. Хубаво ама, Борко ги е изгонил. Речъл им е: "Ако Ви е трябвало много това дете, нямаше да го хврълите. Аз толкова години сам го гледал, сега няма да Ви го дам."

Като е взел Златко, си е имал още две деца, ама него си го е гледал. Те са били по-богати и той е учили повече от мене - до шести клас е ходил на училище. Знае си хубаво да чете, пише, подписва се. Абе, богати цигани са били. Кой циганин до преди десет години имаше кола. А Борко откога кара "Волга". Борко ни направи и сватба. Нали не иска да живее у тях и отидохме на квартира в Крупник. Ле-ле, там що съм патила! Там се родиха и Ильо, и Камето. Благо тука го родих. Вече бяхме дошли в Черниче.

Ама тоя пусти Златко, много пиеше и много ме биеше. Напие се някъде, гойде, па ме побара - бой, бой. Защо, и той не знае. Плачех си, молех се на бога, ама хич не смеех да се обаждам, защото ще ме утрепе. Страхът ми беше взел. Гонил ме е вън да спя. Аз чисто гола взета, по една рокличка - maka. А той вътре лежи, дано се разлегне. Аз maka mrъзна цяла нощ отвън, па и не смея да уга у комшиите, защото ако стане и види, че ме няма, ще каже, че ходя по мъже. Пред

*Къща в
Предел-
махала, 2002*

Вратата като куче лежах. Ходеше и по чужди той. Ходи, къде е, не знам, на ками си гойде и ме побара да ме бие. Той си мисли, че и аз ходя по чужди. Къде ще ходя с тия малки деца, и да исках, не можех. Те ми бяха се в ръцете, ще ходя. Къде ще ходя. Децата си ми бяха ето тук, на сръцето

Всеки ден ходех за Вода отгоре на изворо. Мъкни кофи. Той една кофа не е донесъл. Нали тия деца трябва да се изперат, да са чисти. Малки бяха, трябваше да пера. Къде ще идеш - мъкнеш. Няма да бягат хората от децата ми я! Нареду си грехите на простора хубаво, как трябва и няма да те е срам от хората. Цигани сме, ама не трябва така. Трябва да е чисто.

Сега българите станаха бетер и от нас - циганите. Въшки , Въшки , не може да се изчистят. Аз ръце видях. Такова чудо не е бивало. Изчистя, оправя, защото на немска градина Шанка /Винчето/ , хвана толкова Въшка. Е-е, тя не може от сутринта до вечерта да порасне, голяма я. Значи я е налязло там, в немската градина. Па дигни, боже, изпери, много се нервирам с това. Одеала, черги, килими, всичко изпера, защото тя навсякъде ходи.

Махни го това чудо от дома. А и аз, и Катето, чисти, чисти, без очи останах. Изчистя аз, докараме я, и пак Въшки. Затова я преместих от яслата, а и тук е същото. Не знам що ни е чудо нападнало. Аз, душа, ако съм циганка, ама така няма да си пратя немето. Там с Въшките при другите и те да се пълнят. Ето рака да ме хване, ако не е право това що ти сумам. Та гве години живеехме на палатка, те тука, го реката. И гвете деца малко бяха порасли. От реката мъкнех Вода да пера, всеки ден. Викам си тогава, огън да го изгори и не-прокопсанника, ще пие и ще умре. Пиенето го дръжи. Аз ще си ига преди него. Отчаяла съм се от живота. Не е лесна мойта и стените дома, ако питаши, и те ще ти кажат за майто теглило. Биеше ме къде си иска. По главата, я така ме дръпаше по косата. Мъкнеше ме като парцал, да го мъкнат кучета - изяде ме; я, рака ме хвана. Що сложа в устата и повръщам. Не ме бива. Болна сам, ще умра.

Ожених се, чисто зелена, за таксират. Цял живот съм го носила, я с тия гве ръце. Работих тюмън - бачках, чак по гва тона изкарвах. И цялата каща аз врътях. И сега, от 5-6 години се захвана на занаят. Прави казани и ги продава. Калайдисваме ги дома. Сега от някоя година се видях у пари. И къщата си оправих, ама кел файда вече, нали ми влез здравето. Веднъж у нас дойдоха едни да кунат казан. Него го нямаше. Бяхме гвама мъже и гве жени. Ето го и него си иде. Бил някъде да пие ракия. Даде им казан. Па като си отидоха и като ме почна, тия мъже са дошли при тебе, Вика. Тури ме в един казан, па като ме затръкаля, аз ни живя, ни умряла. Ильо се връна от некъде, та ме спаси. А той скочи и на него да го бие. Той нали си

Привечер на чешмата

е мъж Вече - избяга му.

Ильо, като се ожени пръвия път, купихме му булка от Бидин за четиридесет хиляди. Тя много беше хубава. Рагвахме ѝ се много. Роди едно дете, я, Злати е от нея. Хубаво ама, Ильо я биеше. Тя си отиде Веднъж, на се върна. Нали имаше дете. Втори път избяга без детето и аз трябваше да го гледам. Малко, на девет месеца. Аз му бях майка. Той така си ми и вика - мама Ганка - защото съм го изглеждала от едно парче месо.

Ильо ходи..., не знам къде и доведе друга. Бяла, хубава, като да не е циганка. Те били чергари - от Свищов. Роди Шанка и тя избяга. Да не е улавя като мен, да яде тормоз. Ще бяга, я. Аз на бога се молех да ме махне от този тормоз. Ама чак сега ми помогна. От като се поболех. И Шанка аз я чувах. На годинка и гва месеца я остави. Нищо не разбираше. Нали, това дете трябва да го научиш на всичко - на грънче да седи.. Доведе и дете. Чисто циганче, я по-црънто от тавите що гледаш. То хич, па хич не знаеше български. Ти му думаш, то те гледа и нищо. Като от горе не бива да е паднало. Ильо му купуваше грехи, това-онова, всичко му купуваше. Возеше я винаги в колата. Къде то, там и той. И колко време, пет месеци. Тошо /доведеното

дете на снахата/ почна да разбира български. Що беля детето беше. Купят му обуща, иде на детската градина... По една седмица ги носеше. Айде, па му купят. Всичко късаше. Що работеше - не знам. А като президент го гласяха. Той си гледаше само Шанка. Злати не ѝ го давахме. И той не искаше да седи при тях. Не беше той като Албена сега. Винаги се успиваша. Не може да стане, па га го откара на детската, ами спи.

А Албена сега, ще стане рано, ще ги откара децата. Вечер ще иде да ги вземе. Тя си ги гледа. А тая, само се возеше в колата. Скарали се с Ильо, той ѝ остряже косата и тя побягна. Отиде си и я няма никаква. Има ли дете, няма ли, не я интересува. А Албена е българка, от Брежани е. Женила се е некъде, ама не е погодила и си е отишла. Викат си ѝ майко децата и Шана, и Злати. Да видиш какво хубаво ги гледа и ги пере и им готви. Вземе ги от детската и ги откара у Вишан на торти. Нали цял ден не ги е видяла. И като гоиде в нашата къща, още от Вратата рече майко и мамко. Ама тоя циганин много се радва. Изкарала една жътица и ѝ я даде, от мерак беше. Много му е по мерака. В шест часа е станала. Изчисти всичко с прахосмукачката, прах забръше. Абе всичко изчисти, така, да свети. Благо каква ще погоди - не знам, ама сега не е като Ильо, гори три жени прекара.

Катя що? Като се ожени в Сандински, Златко много се сръди. Не даваше да игва. А и не даваше да се издума аз да ига. Викам: "Де, бре, чедо ни е, гай аз да ига, да вига на какво е отишла." Той - не. Защото сама е отишла, а не е купена. Вика:

"Триста и педесет хиляди можех да взема за нея."

Повече от година, ни тя дождаше, ни аз ходех там. Нали съм майка, искам да ига, ама не смея - научи ли ме - ще ме утрепе.

Веднъж, той отиде на Враца нагоре и аз отидох, да си вига детето. Ами мъка ми е. Тук плаче дома, когато си бях сама. На много хубаво място се е оженила. Къща си имат, гори на във етажа и детенце си имаше - първото. Има още едно - във момиченца си има, много ѝ е хубаво. Зетя, хубав и не пие, като моя. Дано само не я тормоzi, защото ще умра от мъка.

С Катя се виждахме на гарата или тя идваше у нас. Дойде тя, прати некой да ми каже, ама да не разбере Златко. Аз отидох да я вига. Тя по-лани, като се разболях, и така, няма кой да пере, да чисти, да му нагажда. Нямам автоматична перална, той не иска да ми купи. Я така да ме гледа как се мъча с тия във деца. Децата, нека живи и здрави да са ми, ами я така. И няма кой да разбере, без жена е опасна работа. И отиде той на Сандински. Там що е работил, не знам. Молил се е на Катя да гоиде, тя ми каза. Е-е, той що е лисица.. Хич нямаше да иде, ако не беше станало така. От тогава докога Катя от време

*Приятели,
80-те,
Благоевград*

носи детето една рисунка, много гръбета и се шарени. Викам: "Що е, чедо?" Той Вика: "Есенна гора, майко". Много хубаво. Чисто, като гората през есента. Така направило детето. Това е моя живот, душичко. Сега ми е хубаво и пари имам. Всеку ден шетам. Ходя си на кафе при Верка. Ама ето здраве нямам. Злати що е умен, да знаеш. Шанка, и той. Не можеш да ги надговориш. Винаги говорят и всичко знаят.

на време дома. Хрумне ѝ, хайде към нас.

Голям началник е Златко. Той каквото каже, това трябва да е. Веднъж беше оставил един казан да калайдисам. Хубаво ама, като ме хванаха кризите на корема - не можех да се оправя. Иде вечерта и Вика: "Зашто не си калайдисала казана?" Викам: "Нали ме хванаха кризите". Той, неразбран човек: "Лъжеш ме". Аз се ядосах и Викам:

"Зашо ще лъжа, бре? Зашо ще те лъжа?" - Викам. Нали така, аз ще го лъжа - е зашо?

Много хубави са тия детски градини. Я тия нашите деца, що песнички и стихотворения научиха. Злати пък е цял художник. Знаеш ли колко хубаво рисува. Този ден

"Господ направи чудо в моя живот".

Росен, р. 1970г.,

Казвам се Росен и съм седемдесети набор. Искам да ви кажа от малък какво съм направил, как съм живял, как са ме гледали моите родители, какъв съм бил и какъв съм станал.

Искам да кажа, че се радвам, че имам такива стра-

хотни родители, които са ме възпитали така, както те са искали. Радвам се за тях и искам да кажа какъв съм бил от малък. Бил съм едно дете, което се биеше с момчетата, най-често с брат си... имам един брат. Ние сме двама братя и аз съм по-малък и ревях по него, а той не ме искаше и си играеше с други момчета и ме биеше и аз го биех. Но като деца разтаяхме... и почнахме да учим. Възпитавали са ни моите родители, така както трябва! Искам да кажа, че и съжалявам, че малко съм учил, защото брат ми не е искал да учи и аз постъпих по този начин, че се отказах и аз от училището. Съжалявам много и въпреки, че не съм учил, благодаря на Бога, че той ми показва това, което трябва да направя, за да мога да тръгна напред.

Моите родители се грижеха много хубаво за нас и ни купуваха грехи всеки път, но особено за празниците. За мен Гергьов ден беше като идолопоклонничество, и сега мога да кажа така като вярващ човек. Купуваха ни нови грехи, специално за 6 май и взимаха агнета, които се колеха. И ние, децата се радвахме на всичките тези неща. Раствах с приятели, където се биехме и карахме и много обичах да карам детски колички с които се возех по асфалта. Когато се събирахме на рождения дни, много се радвахме и веселяхме. Подарявахме си подаръци, събирахме се много момчета и отивахме на зоологическата градина... разкарвяхме се и така се веселяхме като деца. Моещето детство беше много хубаво тогава... нямаше това трудно време, както е сега. Преги се грижеха... не че сега не се грижат родителите... всеки човек се грижи за детето си, но сега е трудно. Искам да кажа, че родителите ни се грижеха за нас, трудиха се за своите деца.

Пораснахме и станахме вече младежи с гаджета и почнахме да ходим нагоре-надолу. Един ден се срещнах с моята съпруга, предложих ѝ по някакъв начин и тя се съгласи. Около два-три месеца излизахме заедно с нея, но по принцип ромите по-рано се женим... и така стана, че една вечер се оженихме... и благодаря на бога и досега се обичаме много. Радвам се, че ние сме родени един за друг от Бога. По-нататък раждам ни се деца – едно, две три... до шест стигнахме, благодаря на Бога.

Искам да кажа и за най-важното нещо в моя живот. Значи, искам да кажа, че четирите ми деца учат, адвентисти, които са малки, още не учат, независимо, че живеем много трудно. Аз съм безработен и моята съпруга е базработна, и като социално слаби се водим към общината и оттам получаваме малки суми, но всеки знае, че не стигат. Искам да кажа, че с учениците, много ми е трудно... за тях трябват обувки, трябва да се купят грехи, химикалки, пластелин... такива работи. Всичко правя, тези деца да могат да имат в чантата си от всяко нещо, за да могат да се изучат. Трудно ми е и благодаря

на Бога, че В училището има едни госпожи, които помагат..., изваждат в къщи и казват какво се иска от нас. Всички ще помогнем, само и само децата да учат. Аз съм доволен от това нещо и въпреки трудностите прекарваме добре деня си... изпращаме ги на училище, очакваме ги да си го дойдат и да се похвалят как са изкарали училището. За моите деца мога да кажа, че те редко имат четворка, обикновено от петница нагоре и мога да кажа, че добре вървят в училището. Благодаря и на тия

хора, които се грижат за тях в училището. Като се върнат в къщи ги питам как е минало, що е минало и се радвам с тях. Като се върнат и един родител трябва да се грижи и да хапне нещо това детенце... то се прибира и вярва, че има в къщи нещо да обядва. И аз по такъв начин се грижа - нещо да има в паницата, да има нещо да яде детето. Искам да кажа, че ги възпитавам така, както мен ме учи божието слово. Уча ги да не излиза от устата им глупост, неща които са срамни и не са за казване да не ги казват, да не слушат музика, която е извратеност пред Бога, не пред човечите. Не гледам за човека, а гледам за Бога, защото там е спасението за човека. Значи, възпитавам

Не са много публичните пространства в марадата

Вам детето си да бъде добър, да не кълне, да не краде, да не гледа на чужди неща, а да търси от Бога, да се моли на Бог и Бог да разрешава нуждата му. Ако има Вяра, каквото и да искаш от него, той ще ни го даде.

Аз съм такъв човек, че Вярвам. Не обличам децата си, както са ни обличали мене и брат ми като деца – еднакво, децата са различни и затова имат различни обувки, маратонки, фланели – различни, а не еднакви.

По принцип децата си искаш шарени дрехи, които да са чисти, а не мръсни. Всяко едно дете иска да е чисто в училището и да не му се смеят съучениците. В къщи, като се прибере, то си знае как да си подреди дрехите и да си пази дрехите, за да може утешения ден пак да отиде с тия дрехи. Нали сме безработни и по някакъв начин трябва да ги издържаме.

За Възпитанието, това което говорим с моята съпруга, това става. Каквото и да кажем, децата ни слушат. Е, има моменти в които и те са деца, нали... някой път забрави нещо... не го изпълни. Но Всеки ли път ние трябва да ги караме да изпълняват неща, които на тях не им се виждат хубави? Нали трябва да се съобразяваме и с принципите на децата... да бъдем и ние такива, каквито са децата... да сме на едно ниво с децата, да споделяме с децата какво ни е нужно и каква е тяхната нужда. И всяка нужда, която каже детето, да се молим за нея пред Бог, а Бог е Верен и ще изпълни това, което сърцето желае, но трябва и ти да си му Верен.

Искам да разкажа за едно нещо, което няма да го забравя докато съм жив, защото това е голямо чудо за мен и моето семейство – моята съпруга, моят баща и моята майка.

Едно чудо се случи в живота ми... аз бях много – моза да кажа, че бях много лош човек. Едно време, преди пет години, честно да си кажа пиех, много пиех... не че съм бил лош в пиянето - кромък съм бил, но извънредно много пиех... обичах децата си и сега както ги обичам, но дявола беше влязъл в моя живот и го разбрах. Това пияне, което го пиех беше ужасно... по 24 часа не ставах от масата. Мояте приятели пиеха с мен и отиваха да си лягат да спят, а аз продължавах и те ставаха и пиеха и отиваха да спят, а аз продължавах... И дявола даде едно нещо в моя живот и взе моя живот в негова си власт, чрез тази болест... Дяволът ми даде една болест, която беше нелечима... тумор в лявата страна на шията... едно голямо, като яйце голяма бучка. Лекарите се опитаха по някакъв начин да ми помогнат, с голямо внимание, защото съм бил малък – на двадесет и пет години... опитаха и в София, чрез облъчване да премахнат тази болест. Искаха да ми махнат галака, но така стана, че Бог не го допусна и не се случи това. Върнах се от София, взимах лекарства, от които косата ми

окана и ми беше много гадно и лошо. Беше ми омръзнал живота от това лекарство, което беше в мен и което ми слагаха чрез абокат и от което ми падаше косата. Докторите казаха, че ще ми порасне друга коса, по-хубава и по някакъв начин те ме насърчаваха да не обръщам внимание на това. И това, което беше видимо пред очите ми, беше много опасно за мен. И просто тази болест в далака си стоеше, а лекарите премахнаха външния тумор, но което беше в далака, беше надуто като яйце. И искаха да ми правят облъчване, но не стана. Бог си сложи ръката над мен и каза: "Той е мой. Аз трябва да се прославя по такъв начин, това е за прослава на мен, а не за човека." Искам да кажа, че нищо не стана чрез лекарите – това е божия работа. Когато каже Господ да направи нещо, никой не може да го спре.

... И един ден, мой братовчед ми казва, а аз бях пиян... пак бях пиян в едно заведение, га отмига да видя едно момче, което проповядва много хубаво... има много настърчения и прави големи чудеса... Това момче е с Господа и ще види божията слава. И аз обещах и отмидох след 2 – 3 дни и чух това слово и което го чух беше живо в моето сърце... приех го с вяра и настърчение, с огън мога да кажа. И се покаях пред Бога... и ми беше хубаво така... отпуснах се от всичките си проблеми, въпреки че носех болестта в себе си. Отпуснах се и почувствах някаква сила на успокоение и мир. Около една седмица ходих на всяко събиране на вярващите и дойде една силна вяра в мен и едно сърдечно присъствие на Бога... и дойде Бог в мен, мога да кажа Светия дух, защото Бог е и дух... видя нуждите ми и той ме излекува от греховете. Дойде и направи чудо в мен... влезе в мен и ми направи операция и то духовна. Това нещо го почувствах, все едно че ме режеше с нож. И дойде вярата в мен, че стана чудото и на другия ден отмидох при моята лекарка – г-р Попова и тя ми казва: "Какво става Родене?". И аз и викам: "Искам да ми направите пълно изследване, защото вярвам, че съм изцерен." И тя ми дава едно картонче за ехография и там ме преглеждаха хората и казаха, че нямам нищо. "Нямаш нищо момче. Тук е писано нещо, но не виждаме нищо вътре. Ти нямаш нищо вътре!" И още толкова дойде вярата в мен, че Бог е жив. Господ направи чудо в моя живот. Отмидох при докторката и показвам документите, които са написани от този кабинет и тя ме погледна и каза: "Ти га не си ходил при екстрасенс?" А аз се обърнах и казах: "Господ направи чудо в моя живот, не екстрасенс". И божията сила дойде в мен, божия дух дойде в мен и ми дава изцеление в живота ми. И оттогава аз възкръснах отново и живота ми продължи. Благодаря на Бога за всичко и мога да кажа, че съм му обещал да му бъда верен служител.

Занапред вярвам, че Бог ще направи още по-големи чудеса в жи-

И днес събрахме желязо...

Вота ми и Вярвам, че той се грижи за моите деца. Децата ми растат, безработен съм, но Вярвам в Господа. Занапред няма какво да мисля аз, защото Господ казва: "Не мислете за утрешиния ден, аз съм този, който мисли за Вас". Аз и Вярата ми е в това, че Господ е пригответил нещо чудесно за моето семейство, въпреки тези трудности и тези времена... Господ е обещал да ми помага в моето семейство. Занапред оставям всичко в неговата ръка... Вярата ми е в Него...

"Да Ви кажа, аз съм благодарна на Бога."

Петя, р. 1972 г., седми клас

Казвам се Петя и съм родена 1972 година в град Самоков. Израснах в семейство с осем деца и от шест годишна останах без баща. Майка ни искаше да ни гледа добре, но не успяваше... беше сама и това ѝ беше голям проблем. Винаги се притесняваше, какво ще сложи на масата и това ѝ тежеше. Живеехме от помощите и милостините, каквито хората дават... работехме. Ходила съм на училище до 8 клас и след това спрях, защото се омъжих за Росен. От всички деца, само аз съм ходила на училище, а другите ми братя и сестри работеха. Аз съм петото дете. Майка ми винаги ни обличаше с чисти грехи, стари бяха, но чисти... не беше редно да ни купува нещо ново, понеже все ще остане нещо от сестра ми или от брат ми... по някоя греха... нещо така. Майка ми все ни възпитаваше да не крадем, да не лъжем, да не се менаме с хората. Моето семейство не беше хич хубаво. Няма да те лъжа, така си е...

Аз се омъжих, защото исках да се махна от Самоков, сега ми е добре, нищо че имам малко проблеми, ама какво да се прави, всички имат проблеми с парите. Живеехме с мъжа ми в една стая... бедностия, какво да ти кажа... Свекървата ни изпъди в едната стая да живеем... нямаше мивка в стаята... имаше едно легло, където спяхме ние и едно от децата. Отвън, на двора имахме чешма и всички на нея ходихме да прием и да мием всичко. Имаме шест деца и четири ходят на училище, а другите си стоят у дома. Тия, които ходят на училище, го един са отличници и все шестици ми докарват в къщи, в бележника... Стараят се децата, учат ги там на добро, възпитават ги учителите. А тия, които са в къщи ми помагат, мият панициите, чистят. Зимата ходим за дърва, ходим и свличаме дърва за огрев. А за храната, старая се понякога да има и хубаво ядене, ама не може. Какво можем, това слагаме, не е като едно време. Но на празниците винаги

гледаме яденето да е добро. Сега не празнуваме, както едно Време – само Нова година и Гърѓювица. И гвамата с мъжа ми не работим никъде и сме социално слаби. Ако не е общината да ни дава пари, откъде да се гледаме, ще умрем от глад. И децата няма какво да ядат и те ще умрат. Да Ви кажа, ето сега и гвамата с мъжа ми сме Вярващи – повярвахме. Ама прегу да повярваме мъжът ми беше пияница... пиеше... и ме псуваше на майка. Ама, Бог го промени и той стана Вярващ и учи децата да са Вярващи. Той, да Ви кажа беше болен – от тумор и лекарите казаха, че повече този човек няма да живее, а ще умре... и нищо не можеше да го излекува. Обаче Бог го изцели и му помогна и сега всички ние Вярваме в Бога.

За моето бъдеще да Ви кажа. Гледам се в същото положение... Децата ще пораснат, ще се оженят, ще гледат внучета... Не се виждам променена... ще живеем в една стаичка... цигания..., цигания..., бедност... Какво да правим? Ама живеем сега спокойен живот, защото Вярваме в Бога и това ни е достатъчно... да има какво да ядем, какво да носим..., хубаво е...

Да Ви кажа и за децата.

Възпитавам ги да не крадат, да не лъжат, да се учат на добро и да ни уважават. Така искам и моите деца да учат внучетата. И аз ще ги възпитавам на добро, докато съм жива, ще ги възпитавам. От моите деца съм много доволна и дано тия, дето учат, да стане нещо от тях и те да се променят и да имат по-добър живот. Ние ще останеем и така ще ни мине на нас живота, но дано тия, където учат, за тях да има по-добро бъдеще.

Да Ви кажа, аз съм благодарна на Бога. Когато се оженихме с Росен, моята свекърва много ме тормозеше, не ме искаше, пъдеше ме и викаше: "Бягай си, защо си дошла в тази къща?" Пъдеше ме на квартира да отидем с Росен. Откъде пари да имаме ние за квартира... откъде помош. Но Бог я смири и ние гвете сега се погаждаме... няма като прегу как ме тормозеше... сега и гвете се разбираме... защото и гвете повярвахме... Най-вече съм доволна от Бога, че изцели моя мъж... той щеше да умре и кой щеше да ми гледа тия деца на мене... и шестте сирачета, аз нямаше да се справя с тях. Кой щеше да ми ги гледа? Много съм благодарна на Бог, че той изцери моя мъж Росен. И сега си живеем с него... ще си останеем, ако Бог е рекъл.

Какво да Ви кажа... такъв е нашият живот..., такъв е...

Аз съм трето поколение ходжа...

Живко, р. 1972 г., девети клас, ходжа

Казвам се Живко. Живея в махалата, така наречената "Предел

**Винаги има
повоод за
усмивки...**

махала". Изпълнявам религиозна функция в махалата и съм ходжа. Аз съм трето поколение ходжа. Някога, през тогавашното време, нямаше възможност хора, които имат желание да учат религия, особено ислям, да застанат някъде. Благодарение на това, че баща ми беше гражданин на тогавашна Югославия, имах възможност да посещавам често Стумица и Скопие и там благодарение на частни подготвителни курсове успях да взема няколко изпита, които ми дават възможността да изпълнявам службата. Баща ми пристига в Благоевград през 1980 г. Като преселници в махалата имахме време да се опознаем с хората и да се докажем. Майка ми е от Струмяни по-точно от Огражден. Тя е българка по гражданство. Иначе е турска циганка. Семейството ми е особено. Баба ми е македонка от Църник. Дошла е в Огражден и там се е оженила и деветдесет процента от махалата са ми роднини. Тя е чиста турчиня. Там се омъжва за циганин. Църник иначе е чисто турско село в Македония, Беровска община. Намира се между Делчево и Берово. Роднини имам и в Делчево, братовчеди по майчина линия. Потомството на баба ми в Огражден е от 1940 г., когато е дошла и до сега наброява приблизително 700-800 души. Баба имала четири деца от първия брак. Мъжът ѝ умира и тя се жени втори път и има още

З деча. Това са първите роми в селото. Това Всъщност е била прабаба ми. На майка ми баба. Аз имам смътен спомен за нея, защото съм бил на три или четири години, когато тя починала - на повече от 80 години. Спомням си я, много суха старица, презгърбена, бяла със сини очи. Мога да ви кажа, че в моето потомство от страна на майка ми всички са синеоки, бели и руси. Майка ми, ако я видите, няма да кажете че ми е майка - тя е бяла, руса със сини очи. Имам вуйчовци, които са леко мургави но имат задължително сини или зелени очи - задължителна родова черта. Баща ми е също гражданин на бивша Югославия, роден е в Струмица, живял е там и се е преселил в България. През 1969-1970 г. е дошъл за първи път на събор в България, нали имаше такива ежегодни събори между България и Македония и се запознава с моята майка в Коларово, Петричко. Майка ми имала роднина в Коларово. Баща ми започва по-често да игва, тъй като югославяните имали свободен достъп до Турция. Развил тук някаква търговия и решил да се ожени тук. Тогава нямало войно гражданство и той приел българско. Тогава аз съм се родил - 1972 г. В началото живеели в Струмяни, а после в Сандански. Аз съм бил на 3 години, когато баща ми се е върнал в Струмица с нас и сме живели там около година и половина. Бил прогонен

Щастлива баба, 2002

от там по политически причини, смятали, че е някакъв агент. Като се върнал, не е успял да се установи в селото и тръгнал да търси място където да живее. Така идваме в Благоевград в "Предел махала". Родителите ми още живеят там. Баща ми /58 г./ в момента нищо не работи, не е пенсионер, защото няма никакъв трудов стаж, не получава и социални помощи, но тъй като е ходжа, има никакви доходи. Майка ми /55 г./ е пенсионерка. Ние сме 5 деца от баща ми. Прези това майка ми е била женена и имала едно дете – ставаме шест и все момчета. За съжаление най-малкият ни

брат почина на 18 г., през 1997 г. – беше болен от анемия, сухи бъбречи по раждане и рахит. Сега сме 5 братя, имаме една сестра, взета от Майчин дом, защото нямали момиче, но тя се ожени в Македония. Детството ми е изцяло в Предел махала. Всеки човек от махалата ми е близък, познат, приятел. Никога не съм влизал в конфликт с тях. Между тях се случват караници, но аз се радвам на тяхното уважение, може би заради името което изградихме баща ми и аз и мястото, кое то заемаме като ходжи. Родителите ми живеят горедолу добре. Аз живея в една стая по наследство. Баща ми даде на всеки по повечко, но аз като най-голям получих най-малко. Семейството ми е от четири човека – аз, жена ми и две деца. Имам и друга предистория. Това не ми е първи брак. От първия брак имам други две деца. Може да се каже, че живота на един циганин преминава

Карнавал за новата 2001 година

непрекъснато в крайности. Първият си брак сключих на 17 г. Те по-скоро го договориха моите родители. После се женихме официално. Сега в момента се водя разведен и живея с втората си съпруга вече десет години. С нея нямам гражданска брак. За развода не съм се допитвал до нашите. Прецених, че решението трябва да си е мое. Но иначе реагираха много отрицателно. Никога не съм стигал до там, че да ми помогат родителите и за това не се съобразявам изцяло с тях. Имам добри отношения с тях. Те в момента живеят с най-малкия ми брат. Иначе всички живеем почти в един двор. Всичките ми братя са женени. Тук съм завършил редовно 9 клас, но това което ме е вълнувало, без да смятаме ученето в Струмица, съм го учили сам – ислямска философия. Завършил съм курсове за автомуентор. Работих в автосервиз "Пирин" една година, като автобояджия, но като навлезе демокрацията ме дискриминираха и съкратиха – аз бях първият съкратен там. Причината беше, че бях ром. По-късно уволниха и други момчета роми. В Благоевград баща ми е дошъл случайно. Аз не живея буквално в Предел махала, но съм много близко до нея. Има една улица която е "Липа 28". Тя е точно зад зоологическата градина. Някога, в тези къщи, в които сега вече се преселват цигани, бяха вилни сгради принадлежащи на българи. В крайна сметка те продават къщите, може би и оправдано, защото знаете, много близко до махалата – кражби често, проблеми често, често разправии. Не може да се отрече факта, че между ромите съществуват и такива, които стигат до крайности, но в махалата се знаят кой е такъв и кой е съвестен и си печели честно и почтено прехраната. Тук става въпрос за една махала в която ние непрекъснато сме заедно. По един или друг начин ние сме много обединени. Колективът, който имаме в махалата, може би е предимство, може би не. Не мога точно да преценя, защото в едни случаи е предимство, а в други – не. Колективизът понякога се получава спонтанно – когато някой има нужда да му се помогне, всеки тръгва спонтанно, без да има никакви съображения. Може би е в ценностната система, може би е вродено в гена на рома, за да могат в продължение на векове хората да се защитават и да оцеляват. Аз съм убеден, че това е изразено много силно в нашето общество. Йерархия съществуваше до преди десетилетия, изразяваща се в лицето на определени хора, например ходжата и баш богатите. Ако някой ром е много богат, той по един или друг начин застава високо в юрархията и неговата дума е била винаги изслушвана, имал е уважението на хората. За съжаление досега се промени ценностната система на ромите.